

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

INDBYDELSESSKRIFT

TIL

AFGANGS- OG AARSPRØVERNE

I

SORØ AKADEMIS LÆRDE SKOLE

JUNI OG JULI 1897.

- INDHOLD: 1. Dansk Adel, en Række Skildringer, I. 1—3 Ved I. E. Boesen.
2. Efterretninger om Skolen og Opdragelsesanstalten. Ved B. Hoff.

SORØ.

F. HAÜSERS BOGTRYKKERI.

INDBYDELSESSKRIFT

TIL

AFGANGS- OG AARSPRØVERNE

I

SORØ AKADEMIS LÆRDE SKOLE

JUNI OG JULI 1897.

- INDHOLD: 1. Dansk Adel, en Række Skildringer, I. 1—3 Ved I. E. Boesen.
2. Efterretninger om Skolen og Opdragelsesanstalten. Ved B. Hoff.
-

SORØ.

F. HAÜSERS BOGTRYKKERI.

Dansk Adel,

en Række Skildringer

ved

J. E. Boesen.

I. Dansk Adels Oprindelse.

Indledning.

1. Storfolk i Oldtiden.
2. Vederlagsretten.
3. Vederlagsmænd—Hærmænd—Hovmænd.
- [4. Riddervæsen.
5. Adelsstand.

II. Skjalm Hvide og hans Slægt i den ældre Middelalder.

III. Erik Ottesen Rosenkrantz.

IV. Braherne under Adelsvælden.]

I. Dansk Adels Oprindelse.

Indledning.

Rundt om i Danmark findes talrige »Borgpladser« eller Voldsteder, især paa Højninger, der skære sig ind i Moser eller Søer, undertiden ogsaa paa Næs ved Havets Kyst. De Hensyn til Gaardens Forsvar, der fra først af bestemte dens Plads, have i mange Tilfælde værnet dens Rester mod Ødelæggelse, da hverken Havkysten eller den sumpede Sø- eller Mosebred indbød til Opdyrkning. Fjernt fra beboede Steder maa man ofte opsøge en saadan Plads, gennem uvejsomme Ellekrat eller fugtige Mosestrøg, indtil man pludselig staar ved Voldstedets, endnu ofte vandfyldte Grave og indenfor ser den firkantede Gaardstomt eller den runde Høj, der bar et Taarn. Paa Stedet ses undertiden noget sammenhængende Murværk, skærmet af ophobet Jord, eller der findes røde Murstensbrokker spredte i Jordlaget, men ikke sjældent er der slet intet Spor af Mur, og Gaarden maa da have tilhørt den Tid, da Mursten endnu ikke var i Brug. — Sagn ere tit knyttede til disse Steder, oftest om grumme Geringer, om vilde Krigsmænd og onde Kvinder, der

ved Midnat møde her, bundne til deres fordums Hjemstavn ved gamle Ugeringer. Men Historien kender i de fleste Tilfælde ikke Navn paa de Slægter, der levede her — ved intet om disse ældste synlige Minder om den gamle danske Adels Hjem. De historiske Herregaarde kunne sjældent følges længer tilbage end til det 14de Hundredaar og bevarede Herregaardsbygninger endnu sjældnere længer end til den senere Del af det 16de.

Men et andet Slags Mindesmærker have adskillige af den gamle danske Adels Mænd og Kvinder i Middelalderen sat sig i kirkelige Bygninger, som de have grundet eller skænket Gaver til for der siden at faa Plads for deres døde Legemer og Bøn for deres Sjæle. Kirken har staaet fastere end Borgen, og gennem den er jævnlige ogsaa Navnet blevet bevaret paa de krigerske Slægter, hvis Færd den dog i noget Mon mildnede, og som i den søgte Soning for, hvad Uret der udgik fra Borgen, saaledes som det ofte fortælles i Sagnene. I enkelte Tilfælde staaer Bygherrens Navn indhugget i Kirken (Bjernede), ja undertiden ses Billeder forestillende ham og hans Hustru (Fjenneslev, Slaglille), eller Navne og Vaabenmærker minde om kirkelige Velgørere (Sorø), og i mange flere Tilfælde have Klosterkrøniker bevaret Navne paa saadanne. Men ogsaa Kundskab om de ledende Slægters verdslige Færd er bevaret gennem Kirken og dens Indretninger — næsten alt, hvad vi gennem skriftlige Mindesmærker kende til Middelalderen, stammer jo fra Klerke.

Minderne i Sagn og Viser om Middelalderens Ridderslægter vare saa dybt rodfæstede i Folkets Bevidsthed, at de ikke helt have ladet sig udviske i den forløbne Tid; de blandedes vel i Almuens Forestillinger med Fortællinger om senere Tiders Herremænd, men til Dels kunne de dog — navnlig i Viseform — kendes fra disse, baarne altsaa i mundtlig Overlevering gennem de mange Hundredeaar, da Almuen næsten ganske stod uden litterær Kundskabstilsørsel. — Den romantiske Digtning, maaske især Ingemanns Romaner, har i nyere Tid genvakt Sansen for Middelalderen, navnlig for Ridderlivet, i alle Kredse i Folket. — Samtidigt og senere har denne Tidsalder, der for Danmarks som for det øvrige Evropas Vedkommende indeholder saa meget tiltrækkende, saa mange Vidnesbyrd om Virkekraft og Opofrelsessevne, men ogsaa saa meget uredt og tilsyneladende vilkaarligt — derfor i Overleveringen saa meget uklart —, været Genstand for indgaaende videnskabeligt Arbejde, der har oplyst mange Omraader, som tidligere vare helt ukendte eller kun kendtes gennem Fantasiens Lys, og i de sidste 20—30 Aar er især Adlens Oprindelse og Stilling i Middelalderen bleven undersøgt og opklaret. Dette Arbejde har dog naturligvis ikke alene været opbyggende, men ogsaa nedrivende. Og for enhver er der vel noget tiltalende ved at se i Lys, hvad der før var helt skjult, at se hidtil ukendt Liv og at se i forstaaelig Sammenhæng, hvad før var uordnede Stumper, men der maa samtidigt komme Skuffelser, naar meget viser sig mindre og

mindre skønt i Undersøgelsens skarpe Lys end før i Fantasiens, og naar digteriske Skikkelser, som man var bleven fortrolig med, helt forsvinde.

1. Storfolk i Oldtiden.

Den danske Adels første Spire kan aldrig ventes fuldt oplyst, da den er opvokset naturligt, lidt efter lidt, paa en Tid da Folket endnu ikke havde naaet den Udvikling og Selvbevidsthed, at det kunde beskrive og meddele til Efterverdenen, hvad der skete i og med det. Saa meget er tydeligt, at der allerede i Oldtiden var fremragende Slægter, som besad store Jordegodser, og hver i sin Egn havde stor Indflydelse. Derom vidne baade arkæologiske, sproglige og historiske Kilder.

Synlige Minder om mægtige Høvdinge fra Oldtiden have vi i Gravene med kostbart Gravgodt fra Hedenskabets sidste Tid (som ved Mammen i Jylland, ved Hillerslev paa Fyn), og følge vi denne Vej til Kundskab om Fortiden, ville jo ogsaa Mindesmærker fra fjernere Tider, fra Bronze- og Stenalderen, kunne tale til os om mægtige Mænd og Kvinder, hvis Grave mange have arbejdet sammen om at rejse, og hvis efterladte Slægt og Venner have haft rigeligt af Kostbarheder at medgive den døde. (Forskellen i Kaar var dog ikke alle Vegne saa dyb, at den kunde holde sig uafbrudt).

Stednavnene tyde paa, at allerede, da vor Folkestamme i en fjern Fortid bosatte sig i Landet og gav Bopladserne Navne, var der blandt Indvandrerne eller Opdyrkerne fremragende Mænd, efter

hvem store Landstrækninger fik Navn, da netop mange af de fra gammel Tid største og mest fremtrædende Landsbyers Navne indeholde Personnavne (især de med Endelserne -sted og -lev). I samme Retning pege de store fra Landsbyens Fællesskab adskilte Ejendomme, »Ornummer«, der ofte nævnes fra Middelalderen.

I Oldtids sagnene, navnligi Saksens Gengivelse af dem, finde vi i stort Omfang Minder om rige og mægtige Slægter saavel som om fremragende Stillinger, hvis Indehavere deltog med Kongen i Rigets Styrelse i Freden og især i Hærens Førelse i Krig. Men de livfulde og brogede Sagnbilleders Oplysning — der saa ofte ere iblandede med Fortællerens Forestillinger fra senere Tidens Forhold — maa nærmere bestemmes ved de knappe og kortfattede, men sikre Efterretninger, som ydes af vore ældste skrevne Kilder: Runeskrifter og de ældste retslige Dokumenter. De ældste af saadanne Dokumenter gaa tilbage til 11te Hundredaar, og idet de vise, at enkelte Mænd eller Kvinder i den ældre Middelalder besad store Jordegodser, hvoraf de undertiden skænkede hele Landsbyer til Kirken, vise de tilbage til lange Tidsrum af Slægtstorhed, i hvilke Godserne ere blevne samlede. Og Runestenene tale ikke alene om de Mænds Anseelse i Almindelighed, for hvem de ere rejste, men angive ogsaa særligt visse fremragende Stillinger eller Embeder. De ældgamle Runestene fra Helnæs og Flemløse paa Fyn (fra c. 800) ere satte, den ene af, den anden for Rolv Nore-

Gode, den store Glavendrupsten (fra c. 900), ligeledes paa Fyn, er rejst for Ale Solve-Gode, »Gudehusenes hæderværdige Vogter«, og af Runestenene i Danevirkeegnen er en rejst for »Erik, han var Styremand, en saare god Krigsmand«, og rejst af hans Kammerat Tolv, Svend (Tveskægs) Hjemfælle (»heimthegi«), medens en anden er rejst af Kong Svend for hans Hjemfælle Skarde. Goderne vare altsaa i Danmark ligesom paa Island Ledere for Omegnens Folk i Gudehuset, og Stillingen har rimeligvis været arvelig her, ligesom den var det paa Island, og ligesom Styremandens (eller Styresmandens, Ledings-Skibsførerens) Stilling var det i Danmark endnu paa Valdemar Sejrs Tid; Hjemfælle betegner den frie Medhjælper, Huskarl, og naar der er Tale om Kongens Hjemfælle, maa Ordet betegne Hirdmand.

Fra en fjern Tid kan der altsaa skimtes Stormandsætter og folkelige Ledere saavel som anselige kongelige Tjenestemænd i Danmark: Goder, Styremænd, Hirdmænd, og desuden var der Jarler (muligvis har der ogsaa været Lagmænd: folkelige Ledere paa Tinge, som i Sverige og Norge). Men der er ingen tydelige Vidnesbyrd om, at disse Særgrupper eller nogen af dem har dannet en Adelsstand: en Stand, som er omgærdet af faste Rettigheder, der skille den fra det øvrige Folk. Slægter og Enkeltmænd se vi hæve sig i Bondesamfundet, men vi øjne intet Hegn, der afskærer dem fra dette. Har der i Oldtiden været en omhegnet Overklasse — hvad Sammenligning

med de beslægtede Folk kan gøre sandsynligt — maa de omhegnende Særrettigheder (højere Bøder og lignende) tidligt være forsvundne, maaske i den urolige Tid, der afsluttede Hedenold, saa der kun blev tilbage spredte Rester af Højvækst i Folket, og kun i friere Sprogbrug kunne disse Rester kaldes en Adel.

I det første Par Hundredaar efter Kristendommens Indførelse var der aabenbart heller ingen dansk Adelsstand i Danmark. Men medens i denne Tid nogle af Oldtidens Særstillinger forsvinde, faa andre forøget Betydning. Og idet disse vokse sammen med det nedarvede, paa større Jordejendom grundede Stormandsvæsen opstaar en nydannet Adelsstand. Denne Udvikling er knyttet til Kongen, og Grundlaget for den gamle danske Adel er efter de nyere Undersøgelser Kongens Hird.

2. Vederlagsretten.

Kongens Hjemfæller maa i Oldtiden have haft en Stilling, der ganske beroede paa den enkeltes Forhold til Kongen — i det mindste i Slutningen af Oldtiden. Om end mange vare nøje knyttede sammen indbyrdes og til Kongen, dannede de ikke noget sammenhængende Hele. Et sluttet Samfund blev, ifølge vore ældste Historieskrivers Vidnesbyrd, Kongens Krigerfølge først, da Knud den Store dannede sit Vederlag (Samfund?) eller Tinglid, (tjenstgørende Skare?) undergivet den særlige Vederlagsret eller Vederlov (d. e. Straffelov). Knuds Stilling som Konge i et erobret, fra først af til Dels fjendtligt

Land maatte tilskynde ham til at skaffe sig et fast og stærkt Krigerfølge, og i de angelsaksiske Kongers Krigsadel (Thegner) kunde han se et udviklet Eksempel paa et saadant, der kunde tjene ham til Forbillede. Om Dannelsen af dette Krigersamfund, der skulde faa saa stor Betydning, fortalte de ældste i Samfundet i det følgende Hundredaar: Dengang Kong Knud havde faaet Herredømme over sit fædrene Rige, over Danmark og England og flere Lande, strømmede mange Krigere rundt om fra sammen til den vidt berømte, rige og mægtige Konge, men det var ofte raa og tøylesløse Krigere, der vare des usømmeligere i deres Færd hjemme, jo taprere de vare paa Valpladsen. Da besluttede Knud af denne hidtil uordnede Skare at udvælge de ypperste og knytte dem til sin Husstand (sue familiaritati adjungere). Og han lagde ikke alene Vægt paa at samle i den udvalgte Flok modige og dygtige Mænd, men tog ogsaa Hensyn til, om de vare af fornem og formuende Slægt, da han mente, at saadanne især vilde stræbe at udmærke sig ved fremragende Mandedyd, og at de ogsaa vilde være i Stand til at møde med de bedste og mest glimrende Vaaben. Han lod da en Herold forkynde, at kun de, der mødte med udmærkede og rigt smykkede Vaaben, til Ære for Kongen og Pryd for Kriger-skaren, kunde vente at blive optagne i hans Husstand. Nu blev der Travlhed: de velhavende blandt Krigerne strømmede til Smedenens og Guldsmedenens Værksteder og lod deres Guldsmykker indlægge i Økseblade og Sværdhæfter.

Og det blev en straalende Skare, der paa Kong Knuds Bud en Dag samlede sig i hans Gaard, og hvoraf dannedes det Samfund, han kaldte Tinglid. Da Krigerne bleve talte, viste det sig, at der var 3000. — Men da Knud skønnede, at som disse Krigere vare samlede fra forskellige Folkeslag, vare de ogsaa af saare forskellige Sæder og Sind, besluttede han at knytte dem sammen under en fælles streng Hærlov, der kunde hemme den almindelige menneskelige Tilbøjelighed til Forbrydelse, ave Ungdommens Overmod, forbinde alle som med et Broderskabs Baand, uden indbyrdes Mistro og Splid, og bringe alle til i Enighed at lyde een Konges Bud. Kong Knud raadførte sig da med Sjelænderen Øpe Snilde og hans Søn Eskil om en saadan Lov, og derefter gav han »Vederloven stærk og stind (streng)«. — Saaledes skildres Vederlagets Dannelse, udførligst hos Svend Aggesøn (i hans historia legis castrensis regis Canuti Magni) og Sakse (i hans gesta Danorum), kortere i den ved Absalon og Knud Valdemarsøn paa Dansk affattede Witherlaxret (bevaret i i Afskrift fra 14de Hdraar.) Og Loven selv fremstilles derefter, i det væsentlige overensstemmende, i disse tre gamle Skrifter saaledes:

Kongen skal være Vederlagsmændene huld og blid og give dem deres rette Maale (Sold), og de skulle vise ham Troskab og Tjeneste og være rede til alt hans Bud. Men hver Nyaarsaften kan en Vederlagsmand frit opsige sin Tjeneste og da gaa til en anden Herre. Som Kongen og hans Mænd

udgøre een Husstand, holde de ogsaa Maaltid sammen, og ved Bordet har hver sin bestemte Plads. Vederlagsmændene skulle hjælpe hverandre; de have ikke Væbnere eller Tjenere, men er en fraværende, passer hans Kammerat hans Hest. Alle Stridigheder mellem Kongen og de andre Vederlagsmænd eller mellem disse indbyrdes afgøres paa det fælles Ting, »Huskarlestævne«, i vigtigere Sager under Kongens Forsæde. Var der Vidner mod en anklaget, var denne afskaaren fra alt Forsvar, men manglede saadanne, kunde han fri sig ved Renselsesed med Mededsmænd af Vederlaget, eller (hvis Sagen gjaldt Majestætsforbrydelse) ved Jærnbjerd. Mindre Forseelser straffedes med, at den skyldige flyttedes een Plads ned ved Bordet, saaledes naar nogen udskældte en anden eller heldte Drikkevarer paa ham, naar nogen passede sin Kammerats Hest daarligere end sin egen eller plumrede Vandet for en andens Hest ved den fælles Vanding. Men kun tre Gange kunde saadanne Forseelser straffes saa mildt, fjerde Gang skulde Fornærmeren sættes allernederst og udelukkes fra Mad- og Drikkefællesskab med Kammeraterne, medens disse frit kunde kaste Ben paa ham; Kongen kunde fritage en saaledes dømt fra Forsmædelsen ved at gøre ham til sin Sidemand, men den benaadede skulde da med det samme regnes for udskilt af Vederlaget. Den, der af Vederlaget dømtes skyldig i Svig mod sin Herre (crimen læsæ majestatis), havde forbrudt sin Ejendom og sig selv til Kongen, der dog sædvanligt lod ham flygte bort, udstødt af Vederlaget

med Niddingsnavn og fredløs. Denne Straf ramte ogsaa den, der dræbte eller saarede en anden Vederlagsmand. Den fredløse kunde vælge, om han vilde flygte bort over Havet (og Kammeraterne medgav ham da Skib, Aarer, Madvarer og Øse) eller til Skoven, og i begge Tilfælde skulde Kammeraterne følge ham til det beboede Lands Grænser: til de fra Strandbreden saa Aarer eller Sejl forsvinde, eller til de fra Skovkanten skønnede, at han havde naaet de øde og mørke Steder; da istemte hele Skaren høje Raab til Fordømmelse af hans Gerning, Frasigelse af alt Fællesskab med den udstødte og Advarsel for ham mod at vende tilbage. Til denne Udstødelse af Menneskesamfundet fejede Kirken sin Bandsættelse, idet den fredløse Vederlagsmand skulde bandlyses af Bisperne i alle Knuds Riger.

Der blev dog kun liden Brug for de haarde Straffe. Kong Knuds eget Brud paa Vederloven, da han i Vrede dræbte en af Samfundet, blev i lange Tider den eneste store Forbrydelse, der ikke straffedes efter Lovens fulde Strenghed, hedder det, og Vederlagsmændenes alvorsfulde Omsorg ved den Lejlighed for at faa Kongen straffet efter Lovens Aand, da de ikke kunde bruge dens Ord uden at gøre sig selv ligesom hovedløse, er et Vidnesbyrd om, at der paa den Tid maa have raadet en baade kraftig og maadeholdende Aand iblandt dem, og dette bekræftes ved de gamle Historieskrivers almindelige Udsagn herom saavel som ved deres Tavshed om andre større Brud paa Lagets Fred.

Vederlagsloven forudsætter øjensynligt, at hele Samfundet som Regel opholdt sig i Kongens Nærhed, skønt det jo ikke vel kan tænkes, at mere end en mindre Del hver Dag har været til Stede i hans Gaard og siddet ved hans Bord; men ved Huskarlestævne og andre vigtige Lejligheder strømmede de alle sammen, til Dels vel fra Privatboliger, hvor den enkelte kan have boet med Familie (det omtales i Loven, at nogle kunde have egen Jord og Hus), til Dels maaske fra store Fællesboliger.

3. Vederlagsmænd—Hærmænd—Hovmænd.

Knuds Omsorg for, at det blev højbyrdige og formuende Mænd, der kom til at danne Vederlaget maatte føre til, at Jordejendom blev almindelig blandt Vederlagsmændene, og at mange af dem kunde ønske, naar der ikke var særlig Brug for deres Tjeneste, at opholde sig paa deres Ejendom, som naturligvis ofte laa ved deres Slægts Hjemsted, i England eller Danmark; thi ogsaa det maatte blive den naturlige Følge af Byrds- og Formuekravet, at Vederlaget væsentligst kom til at bestaa af Kongens Undersaatte, ikke af Eventyrere og Vagabonder alle Vegne fra. Efterhaanden er der indtraadt den Forandring i Vederlaget, at kun en mindre Del er i Kongens Følge, medens Resten bor omkring i hans Lande, men rede til at møde paa hans Bud. Maaske er denne Udvikling begyndt allerede i Knuds senere Aar, da England var blevet fredeligt, og han jævnligen kunde have Brug for paalideligt Krigerfølge i Danmark, hvor

hans Magt truedes af fjendtlige Naboer, og i hvert Fald maa den være foregaaet, inden Forbindelsen mellem Danmark og England ophører efter hans Sønners kortvarige Regering. Thi efter Rigernes Adskillelse træffe vi Vederlagsmænd i dem begge, samlede om hver sin Konge: den norske Kong Magnus den Gode har som noget selvfølgelig taget de i Danmark boende Vederlagsmænd i sin Tjeneste, da han blev Konge der (ligesom Edvard gjorde i England med de der boende) — saa megen Fasthed havde deres Samfund altsaa allerede faaet som Del af Statslegemet. Og Vederlagsmændenes Indflydelse i Staten bliver stadig større, jo mere det bliver fast Skik, at de kunne være bosiddende Mænd, der for største Delen kun møde til Tjeneste i Orlogstid. Thi det behøvede nu ikke — som Tilfældet vel var i den første Tid — nærmest at være de rige Slægters unge Sønner, der søgte til Vederlaget. Enhver, der duede til Krigsfærd, kunde have Lyst til som ung at tjene en Stund i Kongens Gaard og siden blive staaende i Vederlaget — hvis han da ikke blev afskrækket af de Forpligtelser, Vederloven foruden Krigstjenesten paalagde ham i Retning af Maadehold og Selvbeherskelse. Vel kunde Paa-tagelsen af Vederlovens stramme Baand ikke have noget for nordisk Selvfølelse krænkende, da Kongen i Samfundet kun var den første blandt Lige, og enhver var Deltager i Lovs- og Domsgivelse saavel som i Underkastelse derunder; men disse Baand kunde være en personlig Byrde og Ubehagelighed. Det er

derfor ikke underligt, at Vederlagsmændene søge at lette denne Byrde, da deres stigende Indflydelse sætte dem i Stand dertil. Dette sker ved de hyppige Kongevalg efter Svend Estridsøns Død. Navnlig synes det, at Harald Hens Valg især gennemførtes ved Understøttelse af Vederlagsmændene, og at de til Gengæld opnaaede Kongens Samtykke til Forandringer i Vederloven, der, som de gamle Forfattere sige, vare til Gavn for Friheden. Disse Forandringer maa blandt andet have bestaaet i, at det blev gjort lettere for den anklagede ved Renselsesed, understøttet af Mededsmænd, at opnaa Frifindelse, hvorved Sagførelsen mere nærmede sig gammel nordisk Rets-sædvane og de gældende Landslove, medens Vederlovens oprindelige, strengere Sagførelse mere stemte med kirkelig og almeneuropæisk Ret; Forandringen kunde kaldes gunstig for Friheden især med Hensyn til Sager om Kongesvig, i hvilke det altsaa nu blev vanskeligere for Kongen at faa Dom over en Vederlagsmand. Haralds Efterfølger, hans Broder Knud, Hævderen af en stærk Kongemagt, af kirkelig Ret og af almeneuropæisk Skik vilde ikke finde sig i disse Hindringer for Forbryderens Afstraffelse og genindførte den Tugt, der, som det hedder, havde hersket i hans Faders Tid, altsaa vel den oprindelige Vederlagsrets Bestemmelser. Dette har rimeligvis været en medvirkende Aarsag til Oprøret mod ham, der vel mest fuldbyrdedes af Bønder, men efter Tilskyndelse af de fornemme (majores natu, siger Munken Ælnod, der skrev paa Kong Nielses Tid); det

har været Vederlagsmændene, der i sin Tid have foretrukket Harald for Knud, og som nu vare blevne forbitrede over hans Genindførelse af de strenge Love (der vel desuden ikke har kunnet ske med Samtykke af »Huskarlestævnet«), men selv holdt sig tilbage for ikke at udsætte sig for disse Loves haarde Straffe.

De Danske satte saa stor Pris paa Harald Hens Love, hedder det hos Ælnod, at de siden stadig krævede deres Overholdelse af den Konge, de skulde vælge. Og det maa da for det første gælde om Olav Hunger, dengang han sattes paa Tronen af dem, der havde rejst Oprøret mod Knud den Helige. Men det gælder ogsaa Erik Ejegod, der efter samme Forfatters Vidnesbyrd blev Konge ved Valg af Vederlaget »under Folkets Bifaldsraab« (*totius exercitus electione et populi acclamatione*). Erik synes for øvrigt ikke ubetinget at have regeret til Stormændenes Tilfredshed; der klages over hans strenge Love, saa Vederlaget, der vel tog ham til Konge under Hensyn til hans indtagende og mandige Krigervæsen, har sagtens faaet at føle, at han i Synsmaade og Styresæt fulgte sin Broder og Ven Knud mere, end de havde tænkt. Men han synes ogsaa selv at have bøjet sig for Vederloven; da han — efter Saksens Fortælling ikke i Vrede, men i Bedaarelse — havde dræbt fire Vederlagsmænd (*quatuor militum*), betalte han ikke alene det krænkede Vederlag Bøder (læsæ *militiæ justa persolvit*), men foretog sig til yderligere Bod Pilegrimsreisen (ut

autem acrioribus expiationis modis poenitentiam ederet etc.) Var det alene en kirkelig Bod, eller var det ikke tillige en Overholdelse, i mild og værdig Form, af Vederlovens Bud om Drabsmands Udstødelse af Samfundet? Kun ved denne Forklaring blive — Beretningens Paalidelighed forudsat — Svend Aggesøns Ord rigtige, at dette Bud, efter Knud den Stores Brud og Sone ikke blev overtraadt før under Kong Niels. Denne Konge havde ligesom sine Forgængere maattet bekræfte Harald Hens Love, og hans Svaghed førte til en ny og indgribende Formildelse i Vederloven. Det var, da den mægtige Kristiern Svendsøn med draget Sværd saarede en Kammerat, og Kong Niels fandt det farligt for Riget og haardt for hans mægtige Frænder, om han med Niddingsnavn skulde jages af Kongens Gaard. Efter Forslag af den gamle Bo Hedensøn Vendelbo, der havde tjent i Knud den Stores Vederlag, blev det af Kongen og hele Vederlaget vedtaget, at Drab og Saar fra nu af skulde kunne sones med Pengebod, dog meget højere end efter den almindelige Landslov. Nu fulgte flere Drab og Voldsomheder blandt Vederlagsmændene i Kong Nielses Tid, Brud, som kun straffedes med Bøder eller forbleve ustraffede.

Det aristokratiske Krigerfølge, Knud den Store havde knyttet til sig og sit Hus, havde saaledes forandret sig ikke lidet i det forløbne Hundredaar, og den Spire til en Adelsstand, der laa i det, havde taget stærk Vækst. Ulemperne ved at være Medlem af Vederlaget vare i høj Grad blevne indskræn-

kede, idet Vederlagsmændenes Afhængighed i Henseende til Opholdssted og Færd for en stor Del var ophævet, Bestemmelserne om de smaa Forseelser vel for det meste betydningsløse under de forandrede Forhold og Straffene for Drab og anden Voldsfærd ikke væsentligt strengere end efter de almindelige Landslove, da Bødernes Størrelse maatte være af mindre Betydning for denne Velstandsklasse. Fordelene vare sikkert i ingen Henseende blevne forringede og i flere stærkt forøgede, især med Hensyn til Samfundets voksende politiske Indflydelse. Boende spredt omkring paa deres Gaarde havde Vederlagsmændene Fordelene, men ikke Ulemperne af at høre til Kongens Husstand, de havde en særlig Lov og et særligt Ting, der uden at paalægge dem stramme Baand dog knyttede dem nøje sammen indbyrdes, samtidigt med, at den fjernede dem fra, ja hævede dem over det øvrige Folk. Men hvor særskilt og mægtigt et enigt Vederlæg end kunde staa over for det øvrige Folk, var dog den enkelte Vederlagsmand endnu i meget ganske sammenhørende med dette, havde Lov og Ting fælles med det i Sager, der ikke vedrørte andre Vederlagsmænd, og havde naturligvis i mange Tilfælde sin Slægt i det. — I urolige Tider maatte et saadant Samfund kunne splittes og opløses, og da især hvis det samlende Midtpunkt, Kongedømmet, blev svagt eller deltes. Derfor kunde der i de Indrømmelser, Vederlagsmændene opnaaede af svage Konger, ligge en Fare, allerede derved, at de kunde

opnaa dem, og dernæst ved den Udviskning af Særpræget, som Lettelserne medførte.

Vederlagets Udvikling i forskellige Retninger og Tilknytning til forskellige Sider spores i de Navne, hvorunder det optræder hos 12. Hundreedaars Historieskrivere. Navnet Vederlag (eller »Vederlog«) vedblev man at bruge baade i 12. og 13. Hndrdaar, og det er vistnok det, de paa Latin skrivende Forfattere fra den Tid have for Øje, naar de kalde Samfundet »societas militaris« eller »militare collegium« (Krigersamfundet), medens Vederlagsmændene i deres indbyrdes Forhold kaldes »commilitones« (Krigskammerater). Med Hensyn til Vederlagets særlige Stilling som Kongens Værnetrop kaldes det (eller maaske snarere den i Kongens Gaard tjenstgørende Del) Hird, paa Latin: »curia« eller »clientela«, Mændene »curiales« eller »satellites« (Drabanter). Ved Siden deraf bruges dog ogsaa Udtryk, der betegne deres almindelige Betydning i Staten, som: »nobiles« eller endogsaa »nobilitas« (adelige, Adel). Jævnlig betegnes Samfundet som Krigerstanden: »ordo militaris«, ja det kaldes ogsaa i Modsetning til Folket »exercitus« (Hæren), hvilket Ord andensteds omfatter Bøndernes Ledingshær. Svend Aggesøn siger udtrykkeligt under Omtalen af Knud den Stores Vederlagsmænd, at de paa hans Tid kaldes med Krigernavnet (nunc militari censentur nomine). Og meget ofte kaldes Vederlagsmændene »milites«, der egentlig blot betyder Krigere, men som var en naturlig Gengivelse af det nordiske Ord

Hærmænd, der i 13. Hndrdaar møderosi »jydske Lov« som det almindelige Navn for Vederlagets Medlemmer, men maaske da længe har været i Brug i denne snævrere Betydning. Ordets Indskrækning til Betegnelse for Vederlagsmændene maatte falde naturligere, jo mere Bøndernes Ledingshær tabte i Betydning i Forhold til det fuldt væbnede Rytteri, og Trangen til en rummeligere Betegnelse for dette maatte samtidigt blive større, efterhaanden som det fra en stærkt bunden Kongehird blev Rigets fornemme og privilegerede Krigerklasse. Men hvor store Friheder og Fordele Hærmændene end havde opnaaet paa Kong Nielses Tid, naaede de dog ikke at blive en Stand i Riget før efter de voldsomme Rystelser, der truede Fædrelandet og særlig deres Samfund med Opløsning.

I den seksogtyveaarige Rigssplittelse, der indlededes med Knud Lavards Mord ved Haraldsted den 7. Januar 1131, fik Hærmændene rigelig Lejlighed til at træde stærkt frem. Nogle sluttede sig til Niels og Magnus, nogle til Erik Eriksøn; der kan ikke være Tvivl om, at enhver af Tronkræverne har søgt at vinde saa mange som muligt ved Løfter om nye Fordele, og det bliver de skaanske Hærmænds Rytteri, der foreløbig ender Striden ved at skaffe Erik Sejr og Hædersnavnet Emune i Fodvigslaget 1134. Det synes dog, som Erik, da han var bleven Enekonge, alligevel har søgt at lægge Baand paa Hærmændene, da det hedder, at han fornyede de gamle Love, som Krigen næsten havde tilintetgjort, og straffede de

mægtige uden Hensyn til Frændskab eller Sammenknytning (necessitudine). Det er Sakse, der siger dette til hans Ros, og det bekræftes, naar en samtidig Forfatter nedsettende taler om hans Overmod og Grumhed mod dem, der ejede noget (Roskildeskroniken). Det var ogsaa en Hærmand, Sorte Plog, der fældede ham paa Tinge, tilmed kort efter, at han, skønt hans Fader var bleven dræbt af Erik, havde mødt som Vederlagsmand hos ham og modtaget sin Sold. Og Eriks mislykkede Forsøg paa at ave de mægtige afløstes vistnok af fuldstændig Eftergivenhed fra den svage Erik Lam, der udtrykkelig dadles, fordi han bortgav Dele af de gamle Kongejendomme («Kongelevet») til sine Mænd som Belønning for de Tjenester, de ydede ham i Kampen mod hans Modstandere. Men om end Hærmændene saaledes i disse urolige Tider have opnaaet personlige Fordele fra oven og tilladt sig Udsugelser og ulovlig Myndighed over Smaafolk, mærke vi ikke noget til, at deres Indflydelse i Rigsstyrelsen er tiltaget.

Ved Erik Lams Kongevalg spillede Bondestanden, efter Saksens udførlige Fortælling, en ret fremtrædende Rolle ved Siden af Stormændene. Og endnu mere træder Bondestanden frem, da hans Efterfølgere Svend og Knud valgtes, den ene i Øst, den anden i Vest. Sakse giver især et levende Billede af det urolige Bondeting i Sjælland, hvor Mand taler mod Mand for og imod Svends Valg, og hver fører Stemningens Strøm i sin Retning, til omsider største De-

len af Tingforsamlingen efter en veltalende Mands Eksempel og Ord gav Svend Kongenavn. Og hverken her eller ved det skaanske Tings paafølgende Tilslutning til Sjælændernes Valg eller ved Jydernes Valg af Knud høres der om nogen Indgriben fra den Stormandsstand, som ved en Række tidligere Kongevalg saa kendeligt var gaaet i Spidsen. Og det er ikke vanskeligt at finde en Grund: Delte i foregaaende Aar i Grupper om forskellige Kongsemner kunde Hærmændene ikke saa snart igen komme i Lag med hinanden, især da det ydre Baand, Vederloven, i Forvejen slappet, helt maatte briste under Splittelsen af Riget, eftersom den forudsatte eet Rige og een Konge. De store Løfter, som Kongsemnerne maatte give, have de kun i ringe Omfang kunnet eller villet opfylde, mange Hærmænd af de tabende Partier ere vel gledne tilbage i Bondestanden, og om end mange paa den anden Side vandt store Fordele og Magt, blev det under saadanne Forhold kun Enkeltmandens personlige Fremgang. Det var derfor naturligt, at de enkelte Stormænd, hvor mægtige end mange af dem vare, enhver i sin Hjemstavn, dog ikke paa de store Ting kunde faa afgørende Indflydelse overfor Bondestandens Masse, og at Hærmændene ikke kunde hindre det Valg af flere Konger, som maatte være saa ødelæggende for deres Stilling, medens det kunde ligge ret nær for Bønder, der i de forskellige Landskaber levede under forskellige Love, der i Fredstid kun

havde lidt Samkvem og kun mærkede lidt til en Rigsstyrelse, og som i lange Tider ikke havde deltaget i nogen samlende stor Krig om fælles Formaal, men derimod haft nok af indre Krige, der yderligere uddybede Modsætningen mellem Landsdelene.

Bønderne skulde dog ikke længe glæde sig ved den Magtfylde, de havde faaet Lejlighed til at udfolde ved det delte Kongevalg. Hverken Knud eller Svend vilde nøjes med det halve af Riget, og i den lange grumme Krig imellem dem kom det især til at gaa ud over Bønderne. De maatte forsømme Gaard og Jord under de idelige Ledingsudbud og anvende Bekostning og Arbejde paa Udrustning af Ledingsflaaden, der atter og atter var ude i disse Aar uden dog at udrette noget afgørende, medens de samtidigt maatte finde sig i forøgede Skatter til Underhold af det talrige Rytteri, som stadigt bragte Afgørelsen i disse Aars Kampe. Denne Omstændighed maatte paa den anden Side have til Følge, at der blev Lejlighed til Fremgang i Rigdom og Indflydelse for mange Hærmænd, og særligt hedder det om Svend, at han holdt en stor og prægtig »Hird« (clientela), hvis kostbare Underholdning for en stor Del forspildte ham hans Folkeyndest. Denne Hird faldt naturligvis for en Del sammen med Vederlaget, det gamle Rytterkorps, og vi finde ogsaa i Svends nærmeste Kreds adskillige Mænd af de gamle Stormandslægter (Ebbe Skjalmsøn, Peder Torstensøn, Aage Kristiernsøn o. fl.), men da der tillige siges, at han tilsidesatte Stormændene (nobiles), fjernede jævne Folk

fra sit Følge og i Steden for omgav sig med pyntede og blødagtige Opkomlinger, der skyldte ham alt, ser det ud, som Vederlaget ved hans Færd splittedes endnu mere, end Rigsdelingen i sig selv medførte. Heller ikke opretholdt han de gamle Regler i Vederlagsretten for Retsafgørelser, men indførte Vaabenkamp i Steden for Edsaflæggelse til Afgørelse af Uenigheder (efter udenlandsk Skik). Da Hertug Valdemar forlod Svend, have sikkert mange af den gamle Vederlagsstamme fulgt ham, Knud Lavards raske og mandige Søn (saaledes som det udtrykkeligt siges om Sune Ebbesøn), og Vederlaget var end mere splittet.

Men under den fortsatte Opløsning af Riget og af Rigsenhedens Værn, Vederlaget, var der dog ogsaa Hærmænd, der i Steden for at deltage i den sønderlidende Strid om Særformaal brugte deres Kræfter i Kamp mod Rigets Fællesfjender: Venderne, der efter en Tid at have været trængte tilbage under Erik Ejegod og Erik Emune siden Erik Lams Dage stadig vare blevne mere nærgaaende og nu i Opløsningstiden plyndrede paa det grueligste langt ind i Landet, ja begyndte at sætte sig fast paa de sydlige Øer, saa Bønderne ved at miste til dem, hvad Kongerne ikke havde taget, til fulde fik Flerkongedømmets Ulykke at føle. Kun sjældent naaede Kongerne og deres talrige Hærmænd at faa Ram til disse Ildgerningsmænd (som da Svend i 1153 med sit Rytteri i Forening med Bondehæren i Nærheden af Roskilde tilføjede en stor Flok et

fuldstændigt Nederlag). Skulde man faa Bugt med dem, maatte det være ved Tog ud over Havet, og Begyndelsen hertil blev gjort af Søkrigerlaget »Roskilde-Brødrene« med Vedemand i Spidsen. Han var efter Sakses Skildring af hans Stilling og senere Optræden øjensynligt en fornem Hærmand, det samme har sikkert været Tilfældet med mange af hans Medbrødre, og det hele Broderskab ligner i sin Ordning og i sit Formaal Vederlaget. Dets Love gik ud paa at fremme et inderligt Sammenhold mellem Brødrene, og alt Bytte delte de lige. De fortvivlede Forhold, under hvilke de kæmpede, fremkaldte strenge Bud om Sparsommelighed og Aarvaagenhed; de medførte kun lidt af Madvarer og kun de nødtørftige Vaaben — ikke den sædvanlige tunge Hærmandsudrustning —, da det gjaldt om den størst mulige Hurtighed, og de tog sig sjældent anden Hvile eller Søvn end den, som de fik siddende hver ved sin Aare. Med Fædrelandets og deres egen overhængende Livsfare for Øje skriftede de deres Synd og modtog Sakramentet, før de gik om Bord. Kristne Fanger, som de tog fra Venderne, lod de frit rejse hjem, efter at have forsynet dem med Klæder. Fra Roskilde bredte dette Broderskab sig over hele Sjælland, og det havde saadan Fremgang, at det tog 82 Sørøverskibe.

Et saadant broderligsindet frivilligt Hærmandslag kunde hjælpe til at holde Haabet i Live om Fjendernes Fordrivelse, der dog umuligt kunde naas, før Riget var helet, og dets Hærmagt bleven een. Udvortes opnaaedes dette jo, da Valdemar med

sine og den myrdede Knuds Hærmænd og Jyllands Almue sejrede over Svend og hans Hærmænd paa Grade Hede. Men allerede Forholdene ved selve denne Kamp maatte varsle om, at det vilde blive svært atter at faa Rigets Hærmænd sammenknyttede i eet Vederlag — ikke at tale om, at Modsætningen mellem Landsdelenes Bøndersamfund ingenlunde kunde ventes udjævnet i en nær Fremtid. Thi det er aabenbart, at den større Del af Hærmænd endnu til det sidste stod paa Svends Side, hvorfor en af hans Venner kunde opmuntre ham til Kampen ved at foreholde ham, at Fjendens Mængde ikke var værd at frygte, da den ikke bestod af Hærmandsstyrke (militum robur), men kun af en uvæbnet Almue (vulgus inerme). Naar Valdemar med sit mindre talrige, men raskere Rytteri, støttet af Bøndernes Fodfolk, alligevel sejrede, var det heller ikke, fordi Svends Ryttere vare daarlige; hørte end adskillige af dem til det blødagtige Skrabsammen, Sakse tidligere har omtalt saa haanligt, var der dog ogsaa endnu mange af Landets bedste Mænd i hans Følge. Dem skulde Valdemar altsaa nu forsøge at knytte til sig og at knytte sammen med sine egne og Knuds tidligere Hærmænd, som det vel allerede var vanskeligt at holde sammen, efter at de saa nylig havde staaet overfor hverandre som Fjender. Sakse skildrer anskueligt Valdemars vanskelige Stilling. Knuds Hærmænd (Canuticæ militiæ comites) krævede, at han skulde landsforvise alle, der havde været i Raad med Svend om Knuds Mord, men hvor nødigt han

end vilde vise Lunkenhed i at hævne Knud, indsaa han paa den anden Side det farlige i at landsforvise saa mange Stormænd (tot gentis suæ nobiles), og kun efter Knuds Venners fortsatte indtrængende Krav gik han ind paa at landsforvise dem, de nævnte, til de selv gik i Forbøn for dem, idet han stode paa, at Had snart kan vendes til Venskab. Svends øvrige Følge tog han uden videre i sin Tjeneste.

Men utvivlsomt har saavel Afstraffelse som Tilgivelse vakt Nag fra den ene og anden Side mod Kongen og mellem Kredse af Hærmænd indbyrdes; et karakteristisk Eksempel paa Forholdenes Usikkerhed meddeler Sakse: en af Svends fortrolige, Riber-Ulv, slap paa Esbern Snares Forbøn for at blive henrettet straks efter Slaget og førtes fangen til Viborg, men blev siden dræbt af Knuds Venner.

En nogenlunde inderlig Ening af Vederlaget naaedes vistnok først efter næsten 30 Aars Forløb, da en ny Slægt var vokset op under fælles Kamp mod Venderne. Saa snart Rigets ydre Hæling var fuldbyrdet, begyndte jo Valdemar og Absalon i det store Fortsættelsen af Roskilde-Brødrenes Modangreb paa Venderne, der til sidst skulde føre til disses Undertrykkelse. Men paa de første Tog er det øjensynligt ikke alene Bønderne, der ere uvillige og (som ved det første Tog) med deres vante Førere i Spidsen (seniores quibus pro rostris dicendi mos erat) klagende over Madmangel kræve Hjemlov; navnlig paa det andet Tog viser der sig ogsaa Vrangvilje, Uenighed og Upaalidelighed blandt Hærmændene,

og det har rimeligvis været nogle af dem, som fik Kongen til at standse paa Vejen, og som Absalon sigter til, da han dadler Valdemar, fordi han har fulgt deres Raad, hvem det er lige meget, om hans Gerning gaar godt eller ilde, og i hvert Fald er det af Hærmændenes Skare, at adskillige modløse flygte hjem, endnu før Venden naas; Absalon raaber rigtig nok efter to flygtende Hallændere af fornem Slægt, at de skulle blive straffede paa Liv og Gods for deres Forræderi efter Fædrelandets Lov (*patria lege*), men der høres intet om, at Straffen blev fuldbyrdet. Det har i disse Aar næppe været muligt at overholde Vederlagsretten, og naar der under de følgende Tog viser sig mere Villighed blandt høje og lave til Deltagelse og mere Iver under Udførelsen, er det næppe af Frygt for Loven, men vel for den Skam, der aabenbart er bleven Flygtningerne fra det tidligere Tog til Del i det almindelige Omdømme, og af Lyst til Del i den Hæder og det Bytte, de vandt, som den Gang fulgte Valdemar og Absalon og naaede Venden. Aar efter Aar synes en Tid alt at gaa godt, Hærmænd og Bønder fulgte det Eksempel, der blev givet af Absalon, som med Esbern Snare og andre af Skjalm Hvides Slægt og en Flok af unge, raske sjælandske Hærmænd stadig sejlede forrest eller red i Spidsen, og særlig skulde man synes, at Hærmændene maatte føle sig nøjere knyttede til Kongen ved den Adskillelse mellem Stormænd og Almue, der fremtræder stærkere og stærkere under disse Tog, paa hvilke det atter og atter hedder: Herrerne skulle byde og

de menige lyde. Da paa et Vendertog de fornemste (principes, hvormed her vel menes Kongeslægtens Medlemmer i Forening med Absalon og andre af de højeste gejstlige) havde givet Valdemars Søn Knud Kongenavn, for at Stormændene (proceres) kunde have et Overhoved, hvis Valdemar gik bort, var Hæren (exercitus) villig nok til at tiljuble sit Samtykke, og da efter Hjemkomsten hele Stormandsstanden (primates) var sammenkaldt i Roskilde, gav alle sig i hans Tjeneste som Hærmænd undtagen Buris Henriksøn, (der senere som greben i Landsforræderi blev kastet i Fængsel). I tilsyneladende god Ening samles senere Stormandsstanden i Ringsted 1170 til Knud Lavards Skrinlæggelse og Knud Valdemarsøns Kroning.

Men hvor tilbøjelige Hærmændene end kunde være til at optræde som samlet Stormandsstand i Modsætning til Bønderne og overtage den kongevælgende Myndighed, viste det sig dog, at de endnu havde let ved at slaa sig sammen med Bønderne, naar særlige Vanskeligheder gjorde dem misfornøjede med Valdemars og Absalons Førerskab, og atter og atter se vi de enkelte Landsdeles Hærmænd og Bønder optræde i Forening. Da i 1170 de Danskes Festglæde og Tryghedsfølelse, efter Arkonas Indtagelse og andre Sejre i de foregaaende Aar, forstyrredes ved nye vidtstrakte og voldsomme Hærgninger, og Valdemar og Absalon derfor om Efteraaret gjorde et Tog bag om Rygen, kom Flaaden i en farlig Stilling og syntes et Øje-

blik indespærret af Pommerne, og straks raabte Jyderne, at Absalon havde ført dem i Ulykke, de trængte sig om ham og overdængede ham med Skældsord, og det var ikke alene Bønder, men ogsaa fornemme Høvdinger (principes); sammenkaldte om Kongen og adspurgte om Stillingen, tale de haanlige Ord til ham om Absalon, til de et Øjeblik efter forbavæede se ham med hans Frænder og andre Sjælændere gennem-bryde den fjendtlige Flaade, mens han forblev lige rolig under deres Skældsord og deres Jubelraab. Vendens fuldstændige Undertvingelse naaedes hverken paa dette eller Valdemars senere Tog, men i 1172 drev Absalon Venderne tilbage fra deres sidste Plyndringstog paa Danmarks Kyster.

Uagtet alt det store, der var udrettet, vedblev der dog endnu inden for Hærmændenes Kreds at ytre sig fjendtlige Strømninger mod Valdemar, og omtr. 1177 danner der sig en formelig S sammensværgelse mod ham; men netop denne S sammensværgelses Historie viser os, at Hærmændene under Valdemar vare blevne saaledes sammenknyttede, at Vederlovens Rettergangsregler kunde følges, og giver os samtidigt et Billede af Vederlagets S sammensætning og Leveform paa den Tid. En Kongesøn, Erik Lams Søn Magnus, var Hovedmanden; han havde været paa Svend Grades Side, havde siden modtaget mange Velgerninger af Valdemar, men stiller sig dog i Spidsen for en S sammensværgelse, der har til Formaal at skille Valdemar ved Livet, og flere af Rigets fornemste Hærmænd sluttede sig til. Valdemar fik

først Nys herom fra en Eneboer, der havde hørt nogle Tyskere, som vare i Magnus' Tjeneste, og som han en Nat husede, tale om, hvor vidunderligt Valdemar Gang efter Gang havde undgaaet de Anslag, der varegjorte mod hans Liv. Og da kort efter, mens Valdemar var paa en Rejse, en af de sammensvorne, en Hærmand, vakte Opmærksomhed ved det kongelige Bord ved Fagter med sin Kniv, kaldte Kongen alle de Hærmænd, der ledsagede ham, ind i sit Sovekammer og meddelte dem, at han vidste, der var Forrædere iblandt dem; han vilde ikke nævne Navne, men bad alle, der vare ham tro, vise Aarvaagenhed og aldrig aflægge Vaabnene. Hærmændene kappedes om højlydt at forsikre Kongen om deres Troskab og bad ham om at nævne Forræderne, at de kunde straffe dem. Kongen forblev dog tavs, men de aabenbarede sig snart selv. »Thi«, siger A. S. Vedel i den Anledning, »saa skarpe Kløer haver det forgiftige Bæst, en ond Samvittighed, at den river sin egen Herre og Husbond og jager ham paa Flugt«. Magnus flygtede fra Jylland til Hertug Henrik Løve i Sachsen, og de fornemste af de andre sammensvorne flygtede andensteds hen. Da Valdemar sendte sin Staller til Sachsen for at stævne Magnus, nægtede denne al Brøde og tilbød ved Tvekamp (duello) at bevise sin Uskyldighed — saaledes som det jo var blevet Skik under Svend Grade —, hvad Stalleren dog afviser, henvisende ham til Forskriften i danske Lov (lex Danica) om Renselsesed ved Jærnbjerd, som Magnus dog finder

er en usikker Afgørelsesmaade, og han kræver som Vilkaar for at møde Løfte om frit at maatte drage bort, hvilket Udfald Sagen end maatte faa, hvad Stalleren ogsaa kan indrømme ham, da, som han siger, den, der er dømt for halsløs Gerning (*capitali crimine*) netop efter Fædrelandets Lov (*patriæ legis*) faar Frist til at flygte. Magnus kræver til yderligere Sikkerhed Absalons Borgen og møder da i Danmark ved det Hærmandsmøde, »Huskarlestævne«, Kong Valdemar sammenkalder i Viby ved Aarhus. Her mødte blandt andre Absalon og flere Bisper — vist nok alle Bisper vare ved denne Tid Medlemmer af Vederlaget og havde selv Hærmænd under sig —, og de synes med særlig Omhu at have værnet om den anklagede Kongesøns Interesser. Hans Sag havde imidlertid forværret sig ved, at nogle oprørske Breve fra ham vare blevne opsnappe, og Valdemar var saa vis paa hans Brøde, at han ikke vilde lade ham komme til Bords hos sig med det øvrige Vederlag. Da Huskarlestævnet var sat, og Kongen havde fremført sin Klage, erklærede han sig først uskyldig, men efter Brevenes Oplæsning blev han ganske betagen. Paa Absalons Opfordring blev Sagen dog udsat til næste Dag, og om Aftenen drog Kongen med sine Hærmænd paa Besøg hos en rig Mand, Unne. Undervejs opfordrede Absalon indtrængende Magnus til at tilstaa alt, hvis han i Forvejen kunde opnaa Kongens Løfte om Tilgivelse, og da de kom til Unnes Gaard, kaldte han Valdemar til Side og forestillede ham, at det vilde være raade-

ligt at tilgive, naar man blot fik aaben Tilstaaelse, da det ellers var uvist, om Magnus vilde blive dømt — der var jo nemlig ikke Vidnebevis, og Brevene havde Magnus fra først af erklæret for uægte; men det vilde være farligt, om Vederlaget lod ham gaa frikendt bort. Valdemar gik ind paa denne Betragtning og lovede underhaanden Tilgivelse, og da Kongen i Mødet næste Dag atter spurgte Magnus om, hvad han havde at svare, kastede den anklagede sig for Kongens Fødder og aabenbarede hele Sammensværgelsens Formaal og Forløb og sine medsamensvornes Navne. Kun ved Guds særlige Styrelse, sagde han, var Kongen bleven frelst. Han fik nu fuld Tilgivelse, ja endog sin gamle Plads, medens andre Deltagere (hvoriblandt Ærkebisp Eskils Dattersønner, Karl og Knud) bleve landsforviste. — Den »danske Lov«, som der under denne Retssag er Tale om, maa være Vederlagsretten, og de angivne Retsregler stemme med Loven, som vi kende den fra Knud den Stores Tid, hvad ogsaa er Tilfældet med Sagens endelige Afgørelse, idet efter Loven den, Vederlaget dømte skyldig som Drottenssviger — og naturligvis ogsaa den, der selv har tilstaaet — er i Kongens Vold; sædvanligt straffes han med Landsforvisning, og det er altsaa det, Stalleren henviste til, men Kongen kunde ogsaa anvende anden Straf, og saaledes var jo Buris bleven kastet i Fængsel, hvilken Straf ogsaa ramte Magnus, da han senere igen indlod sig i forræderske Forbindelser. — Hvor farlig denne Sammensværgelse end kan have været

for Kongen, lader det dog ikke til, at mange danske Hærmænd have været Deltagere i den. Men at provinsielle Interesser endnu i stort Omfang kunde bryde Vederlagets Sammenhold, viste sig i det skaanske Oprør.

Det var, da Valdemars Kongedømme syntes at have faaet ny Styrkelse ved den enestaaende Magtstilling, der blev Vennen Absalon til Del, idet han fik Ærkebispedømmet og samtidigt som Sjælands Bisp kunde bevare den ledende Stilling i Rigets fremmeligste Landsdel. Men de haardsindede Skaaninger harmes over Indsættelse af sjælandske Hærmænd i skaanske Len og over Absalons strenge Overholdelse af de kirkelige Krav; Bønderne gøre Oprør 1180, understøttede af nogle af de skaanske Hærmænd, og da Kongen kommer til Skaane med sin Krigsstyrke, give jyske og fynske Hærmænd Oprørerne Medhold, til Dels af Had, siger Sakse, mod den i Skaane og Sjælland nylig indførte Tiende (Bispetiende) og maaske ogsaa i fælles Misundelse mod Sjælænderne. Det bliver med Sjælands og en Del af Skaanes Hærmænd, at Valdemar endelig kuer Oprøret i blodig Kamp ved Dysie Bro. Der fortælles intet om særlig Straf over de utro Hærmænd, men de gentagne Troskabsbrud i Vederlaget kunde vel tilskynde Valdemar til en Strengthed, der kunde give Svend Aggesøn Grund til den Ytring, at han var ubillig streng mod sine Mænd (in suos). — Jydernes Trods lykkedes det ham dog ikke at nedslaa; fra sit Dødsleje saa Valdemar gennem det aabne Vindue Sejlene af

Flaaden, der vendte tilbage fra et Tog, som Absalon og Knud havde maattet opgive formedelst Jydernes Vrangvilje. — Efter Valdemars Død synes Hærmændene dog villigt at have bekræftet det Troskabsløfte, de for længst havde givet Knud, og det vides ikke, at de tog Del i Fornyelsen af det skaanske Oprør, som en Tid saa farligt nok ud, men dog kun blev af kort Varighed, og alt gik jo bedre under Knud, end det fra først af tegnede til.

Men i Valdemars sidste Aar maatte de, der som Absalon med Liv og Sjæl kæmpede for Fædrelandets Sammenhold, have al Grund til at virke for at rette Vederlagets Brøst, og det er da sikkert med dette for Øje, at Absalon ved denne Tid sammen med sin Fostersøn Kong Knud (*cum nutricio suo Kanuto rege*, som Svend Aggesøn siger) samler og optegner Vederlagsretten, medens Svend Aggesøn og Sakse, som det synes noget senere, forfatte deres udførlige Fremstilling af Vederlagets Love og Historie. Om den Iver, Absalon og hans Kreds viste for at opfriske og fastholde denne rigssammenbindende Lov — og som sikkert ogsaa genlyder i Saksers skarpe Ord om de Konger, der i Svaghed lod Vederlagets Tugt forfalde — om den har ført til en fornyet Vedtagelse eller Ændringer af den gamle Lov, vide vi ikke med Sikkerhed; men naar der berettes om et Stormandsmøde paa Samsø 1184, som var sammenkaldt blandt andet for at forbedre den verdslige Ret (*juris civilis emendandi gratia*), er der Sandsynlighed for, at der hermed sigtes til Vederlagsretten. Og i hvert

Fald kan Udbredelse af Kendskab til denne i Op-
 løsningstiden halvt glemte Lov have hjulpet noget
 til strengere Tugt, nøjagtigere Overholdelse af Straffe-
 regler og stærkere Følelse af Vederlagets Pligter og
 Æresstilling. — Men naar i Knud Valdemarsøns Tid
 Særinteresserne endelig synes at tie og Hærmændene
 at danne et enigt Samfund om Kongen, maa Grunden
 vistnok ikke søges inoget enkelt Foretagende, men i en
 lang Række Ytringer af Kongedømmets Kraft og dets
 Evne til at lønne og straffe og især til at hævde det
 samlede Fædrelands Magt og Glans i Kamp mod
 fælles Fjender. I Absalons Slag mod Bugislav i
 Pinsen 1184 deltog næsten kun Sjælændere og Skaa-
 ninger, men da han efter den straalende Sejr sender
 en Hærmand, Tage, som Budbringer til Kongen i
 Jylland, og denne lader Tage paa Viborg Ting selv
 fortælle om den vidunderlige Kamp, vækkes alle de
 forsamlede Tingmænds Lyst til at deltage i dens
 Fortsættelse, og Vendens Undertvingelse fuldbyrdes
 i Enighed af Bønder og Hærmænd fra hele Riget.

Den unge Hærmandsslægt (med Absalons Søstersøn
 Aleksander i Spidsen), som sammen med nogle af
 de gamle Høvdinger vandt den afgørende Sejr over
 de Fjender, under hvis sidste Plyndringer de vare
 opvoksede, fik i de følgende Tiaar rigelig Lej-
 lighed til stadig fastere Sammenknytning indbyrdes
 og med Kongen under nye Kampe i Nordtyskland
 og ved Østersøens østlige Kyster. Særlig have vistnok
 de sejrrige Krige i Nordtyskland under Ledelse af
 Valdemar Valdemarsøn, først som Hertug i Jylland,

siden som Konge, fremmet Hærmandsklassens Vækst i Tal og Magt ved den rigelige Brug, der her blev for Rytter. Samtidigt tiltog denne Stands Fremgang paa anden Haand gennem Forøgelsen af Kongemagten, om end derved tillige Spillerummet for den enkelte Hærmands Selvraadighed blev formindsket. Og fremdeles maatte Hærmandsklassens Standsfølelse tiltage under Krigene i den senere Del af Valdemarstiden ved den livlige Forbindelse, som gennem dem opstod mellem danske Hærmænd og fremmed, navnlig tysk Aristokrati i mere udviklet Form. Disse Forhold gøre det forstaaeligt, at Hærmændene i Løbet af Knud VI's og Valdemar Sejrs Tid ikke alene fik fæstnet og bevarede de ordnende og særtegnende Samfundsbaand, som Vederlagsretten ydede, samtidigt med at de ganske i Almindelighed bleve mægtigere i Forhold til den øvrige Del af Folket, men at de ogsaa i denne Tid opnaaede en ny, særdeles betydningsfuld Særret, nemlig Skattefrihed for deres Jord. Vi vide ikke, naar Hærmændene opnaaede denne Rettighed, men vi høre første Gang om den i »jydske Lov« (fra 1241), der i Forening med nogle for hele Riget bestemte Lovstykker, hvoraf en betydelig Del er et Tillæg til Vederlagsretten, viser os, hvilken Stilling Hærmændene indtog ved Midten af 13de Hundredaar.

Hvad for det første Navnet vedrører, synes det aabenbart, at jydske Lov oprindeligt har brugt Ordet »Hærmænd« som Navn for den privilegerede Krigerklasse, og det findes i et enkelt af de bevarede

Haandskrifter, men i de andre er det de fleste Steder ombyttet med Ordet Herremænd, der senere bliver den almindelige Betegnelse for Klassen, og hvis Betydning klart nok ses i den latinske Gengivelse: *homines dominorum* (Herrernes Mænd). De »Herrer«, der maatte tage sig »Mænd«, vare efter jydsk Lov: Kongen over hele Riget, Hertugen, Kongens Frænder, Grever og Bisper i deres Hertugdømme, Len eller Bispedømmer. Alle disse Mænd havde efter Loven samme Pligter og samme Rettigheder, om det end er rimeligt, at Kongsmændene nød større Anseelse end de andre; alle have dog sikkert været regnede med til Vederlaget og stod under Vederlagsretten. Pligterne ere i Overensstemmelse med Knud den Stores Lov: at have fuld Vaabenudrustning (derunder naturligvis Hest) og fare i Leding paa egen Kost (Udgift). Som fordum modtage de ogsaa endnu Lønning, men af større Betydning er vistnok nu den Særret, at al deres Ejendomsjord, saa meget som de »orke«, er fri for almindelig Leding og andre Statsbyrder, »fordi at de gøre der fuldt ud af, tager (idet) de hætte (vove) deres Hals for Kongen og for Landets Fred.« Ogsaa Fæstejord kan Hærmanden have paa samme Maade byrdefrit, men kun for saa vidt han ikke har fuld Plovs Jord i Ejendom. — Den Hærmand, der sad Ledingsbud overhørig, kunde blive Innebonde, d. v. s. skattepligtig Bonde, hvilken Straf vi ogsaa i andre Tilfælde se Kongerne i 13. Hundredaar true Hærmænd med. Og hvis Herrerne havde taget sig Mænd paa

ulovlig Vis, navnlig uden for det lovbestedte Omraade, bleve disse Hærmænd atter Skattebønder. Men under almindelige Forhold vedblev sikkert en Hærmand at indtage den privilegerede Stilling til sin Død. Derimod var der ingen Lov om, at hans Søn skulde blive Hærmand efter ham. Hærmandens Jord kunde saaledes atter blive skattepligtig, hvorm jydsk Lov siger: »Oft vorder og saa, at den Jord, der Hærmænd købte, og den, de havde førre, efter den døde ganger til Skiben (bliver ledings- og skattepligtig) saa som førre«. Uden Tvivl var Hærmandsstillingen dog sædvanligt arvelig fra Fader til Søn, og det ligger da ogsaa i de anførte Ord, at den vedblivende Skattefrihed var det almindelige — hvis Hærmanden efterlod sig en Søn, der kunde fyldestgøre de nødvendige Vilkaar for denne Særret. Hærmændene danne saaledes nu en privilegeret Stand, der er i Færd med at udvikle sig til en arvelig Adelsstand. Denne Udvikling er vistnok bleven fremmet ved Hærmandsstillingens Sammenknytning med Stillingerne som Styresmand og som Ombudsmand, der begge omhandles udførligt i jydsk Lov (de omtales ogsaa i de noget ældre sjælandske Love, som derimod ikke særligt omhandle Hærmænd).

Styresmændenes Stilling (»Styreshavn«) var gammel, de have sikkert fra Oldtiden været arvelige Førere paa Krigstog, enhver for sit Skibslag, Skiben som det kaldes, af hvilke der sædvanligt var 2—3 i hvert Herred (hvad enten dette laa ved Kysten eller

inde i Landet). Et Skibslag var igen delt i Havner, og hver Havne (dannet af 3, 6 eller 12 Jordbrugs »Havnebrødre«) skulde afgive 1 Mand til Besættelse af en Plads paa Skibet (en Havne). Styresmanden er ifølge jydsk Lov pligtig at bygge Skib for de Bidrag, Skibslagets Medlemmer yde, men vil han ej nøjes dermed, maa de selv bygge. De skulle møde paa en fastsat Dag og drage Skibet ud og atter drage det op ved Hjemkomsten, og den, der ikke møder, skal betale en Bøde efter de Regler, som Skibslaget har fastsat. Skibslaget har saaledes i det væsentlige Selvstyre, og Styresmanden er kun den første blandt Ligemænd. Hans Førstemandsstilling træder stærkt frem i den personlige Udrustning: han skal have Hest og Brynje, »fulde Mands- (Hærmands-?) Vaaben«, dertil et Armbørst og tre Tylvt Pile og en Mand, som kan skyde dermed, hvis kan ikke selv kan; hver Bonde paa Skibet skal derimod kun have Skjold og tre »Folkvaaben«: Sværd, Spyd og »Kedelhod« (Jærnhat). Til Styresmandens Hest og Brynje yder hver Havne ham ni Skæpper Rug i de Aar, Leding udbydes. — Søn arver Styreshavn efter Fader og Fader efter Søn og Broder efter anden, men dog ej Slegfredsøn, og er ej rette Arving, arver Kongen. — Denne Ret har Kongen vistnok paa den her omhandlede Tid brugt til at bryde den gamle folkelige Selvstændighed, der laa i hele Havneindretningen, idet han i al Fald i nogle Tilfælde ikke overdrog de arvede Styreshavne i ny arvelig Besiddelse efter den gamle Orden, men beholdt dem

som kongelige Skibslag, der styredes af hans Embedsmænd, saaledes som det fremgaar af en Fortegnelse fra 1231 over de kongelige Indtægter i den saakaldte »Valdemars Jordebog«. — Den Embedsmand, der paa denne Maade fik Styrelsen af Skibslaget, maatte vel sædvanligt være Ombudsmanden, Kongens Stedfortræder i Herredet. Han varetog navnlig Kongens Del i Retsvæsenet (Afstraffelse af Forbrydere ifølge Tingmænds Dom og ved Paagribelse paa fersk Gerning uden den) og Opkrævning af Kongens Indtægter. Som næsten ethvert Embede i Middelalderen kaldes ogsaa hans et Len. Sædvanligt har han til Bolig en Kongsgaard, og det er herfra, Embedet har dannet sig, idet Kongsgaardens Forvalter, »Bryde« som han kaldtes, i ældre Tid foretog de dengang mindre omfattende kongelige Hverv; men paa Valdemar Sejrs Tid er det disse og ikke Gaardstyrelsen, der er det væsentlige for Ombudsmanden — ja han bor ikke engang altid paa en Kongsgaard. Ombudsmandens Stilling maatte saaledes i Modsætning til Styresmandens stige i Betydning, jo mere Statstanken og Kongemyndigheden fæstnedes og voksede.

Vare Styresmænd og Ombudsmænd tillige Hærmænd? Styresmændene vare det vist sædvanligt ikke i ældre Tid og næppe endnu paa Valdemar den Stores Tid; Sakse nævner Styresmænd og Hærmænd ved Siden af hverandre og undertiden i indbyrdes Modsætning, som da Styresmænd (guberna-

tores) paa Valdemars Tog til Norge ægge Bønderne til at kræve Hjemfærd og til Straf dykkes i Vandet af Hærmænd (milites). Men i jydsk Lov nævnes, tilsyneladende som et almindeligt Tilfælde, at (den arvelige) Styresmand tillige er Ombudsmand. Og Ombudsmanden var uden Tvivl sædvanligt Hærmænd; allerede Kong Nielses Bryde, Eskil Ebbeson, nævnes af Svend Aggesøn som Medlem af Vederlaget, og i Valdemarstiden omtales jævnligt Hærmænd som Kongsbryder eller Ombudsmænd. Men hvad enten Styresmandens Stilling paa denne Tid i større eller mindre Omfang er bleven opslugt af Ombudsmandens og begge komne ind under Hærmændenes Hverv, eller Styresmænd, Ombudsmænd og Hærmænd mere have staaet ved Siden af hverandre, er det dog i hvert Fald tydeligt, at de alle i Midten af 13de Hundrebaar nærme sig hverandre, og at her findes en Samvirken og indbyrdes Indgriben i deres Hverv. Og det kunde ikke være andet, end at Hærmændenes Magtstilling overfor det øvrige Folk maatte styrkes ved en Udvikling, der bragte flere eller færre af dem til som Kongens Stedfortrædere at virke som Hvermands Straffere og Beskyttere og samtidigt gav nogle af dem forøget Overvægt i Hæren, naar de fortrængende de folkelige Styresmænd, fik Ledelsen af Skibslagene. Saaledes havde Lenene ikke alene økonomisk Betydning, men kunde ogsaa virke med til at udskille som en særlig Stand den Klasse, der i Skattefriheden havde vundet en Særret, som gav Grundlag for

Rigdom ved at lette Jordbrugenes Vækst og tillige i sig selv gav en egen social Fornemhed. Lensstyrelse og -indtægter, større Jordejendom og Skattefrihed ere jo ogsaa de Piller, hvorpaa den »gamle danske Adels« Magt vedbliver at hvile lige til denne Adels Undergang.

Den privilegerede Krigerklasses Særrettigheder havde dog ved den her omhandlede Tid endnu ikke naaet den Fasthed, at de kunde fritage Klassen for det Præg af Kongens særligt bundne Tjenestemænd, hvormed den traadte ind i Historien som Knud den Stores Vederlag, og uagtet al Vækst opad og ud over det øvrige Folk klemtes den endnu inde i Vederlagets Ramme. Dette fremgaar navnlig af de ovenfor nævnte Lovstykker for hele Riget. Kriger-samfundet kaldes i disse paa Latin forfattede Stykker: »curia«, det samme Ord, hvormed Svend Aggesøn og Sakse betegne Vederlaget paa Knud den Stores Tid, og Medlemmerne »decuriones«, men ved Siden af »curia« bruges i de latinske Tekster det gamle Navn: Vederlag, og i en dansk Gengivelse af det ældste af Stykkerne oversættes »decurio« ved Hovmand (»hofman«). Bestemmelserne for Vederlaget handle navnlig om Majestætsforbrydelse, indbyrdes Drab og Legemsbeskadigelse og indbyrdes falsk Anklage. For Majestætsforbrydelse fastsættes Tab af Liv og Gods, og der er ingen Antydning af en sædvanemæssig Formildelse af Straffen til Landflygtighed, som Tilfældet var i ældre Tid. Indbyrdes Drab og Legemsbeskadigelse skal straffes med høje Bøder,

saaledes som det havde været Brug i Vederlaget siden Kong Nielses Tid, og den samme Straf fastsættes for falsk Anklage. Lovstykkerne bære Vidne om Fortsættelse af den gamle Strid mellem Kongen og hans Mænd om disses Adgang til at fri sig for en Anklage ved Hjælp af Mededsmænd, idet de forskellige Stykker herom give forskellige for Mændene mere eller mindre gunstige Regler. Nogle af disse have en særegen Interesse. I flere Tilfælde nævnes udtrykkeligt, at Mededsmændene skulle tages af Vederlaget (»de curia«, i den danske Oversættelse gengivet ved: »af thæn garth«, og i et af Stykkerne siges ligefrem: »de witherlogh«); i eet Tilfælde fastsættes, at de skulle være den anklagedes Slægtninge inden for Vederlaget, hvortil en anden Bearbejdelse føjer, at han kan tage dem uden for Vederlaget, hvis han ikke i det har saa mange Slægtninge, som der kræves Mededsmænd — saa lavt var altsaa endnu Hegnet om Klassen. Paa en anden Maade kaste disse Lovstykker Lys over dette Samfunds daværende Forhold ved Bestemmelsen om, at den Del af Bøder for Hovmands Forbrydelser mod Hovmand, der tilfaldt Samfundet, i visse Tilfælde skal af Biskoppen og fire gode Mænd i Stiftet anvendes til fælles Bedste eller til Almisser. Der er heri et Vidnesbyrd om, at man endnu havde Følelse af at tilhøre et snævert Broderskab. — I den før omtalte Kong Valdemars Jordebog findes et mærkeligt Stykke fra c. 1200, hvori nævnes en Række af Rigets fornemste Mænd (Kongesønner, Bisper og andre Stormænd), opstillede

i Grupper, sædvanligt paa tre, der kaldes Brødre (fratres). Der er udtalt Formodning om, at denne »Brødreliste« er et Stykke af en Fortegnelse over Vederlagets Medlemmer. Og at Hærmændene saavel i det hele kaldes Brødre, som at enkelte indbyrdes betegnes som Brødre i snævrere Forstand, bestyrkes af Folkeviserne. I Visen om Hr. Jon og Fru Bodil hedder det om Kongens Mænd:

De drog dennem i Leding ud,
de var baade glade og fro:
der blev saa mangen Broder slagen,
og skudt da blev Her Jon.

I Visen om Ingefred Torlovsdatter, »Vædde-
maalet«, hedder det i Vedels Gengivelse:

Her Lave og Her Iver Blaa,
de lystige Herrer og milde,
de vare sig Hovbrødre to,
deres Hu ret ingen kunde skille.

Og naar mange Viser begynde med en Samtale mellem to »Brødre« eller »Stalbrødre« i Kongens Gaard, er det vel heller ikke rimeligt, at der herved stadigt eller sædvanligt er tænkt paa kødelige Brødre eller paa Omgangsvänner; der er vistnok brugt et Ord, som var almindelig Betegnelse for de i videre eller snævrere Forstand broderligt sammenknyttede Hovmænd.

Det forskellige Indtryk, vi faa af Krigerklassens Vilkaar, efter som vi se den i det ene eller andet Forhold og se paa den ene eller anden Enkeltmands Stilling, er en naturlig Følge af den meget store Forskel, der maatte være mellem de forskellige »Mænds« Magt og Formue paa en Tid, da deres Rettigheder under frodig Vækst endnu ikke havde faaet Fæsthed. Vederlaget omfattede de øverste i Samfundet: Konge, Kongefrænder, Bisper, men det naaede ogsaa langt ned i dette. I Valdemarernes krigerske Tid har det sikkert været let at opnaa Værdighed som Kongens Mand og under Bispernes tiltagende Magt og de mange Kongefrænders Magtstræb at blive deres Mænd. I denne Tid ere vistnok derfor mange velhavende Bondesønner — under Iagttagelse af de tilhørende, sagtens højtidelige Former — blevne Hærmænd, og Hovedmassen af Vederlaget har rimeligvis været smaa Jordbrugere, som havde mindre end een Plovs Land, og som havde deres meste Slægt blandt Skattebønder, saa de i Retssager kunde blive henviste til at søge Støtte der. — Optrædende i store Grupper kunde »Hovmændene« være imponerende nok. Hvad enten de saas paa Hærtog eller ved Landsting og Herredsting, have de sikkert vakt Opsigt og indgydt Respekt, ikke alene ved Stridshest og Udrustning, men ogsaa ved den Sikkerhed i Væsen og Fremtræden, som Livet i et privilegeret Samfund giver. Mangen enkelt Hovmand har naturligvis ogsaa kunnet gøre Indtryk af personlig og social Vælde,

naar man saa ham færdes ledsaget af Vaabendragere (armigeri), som det allerede var Skik paa Svend Aggesøns Tid, eller man saa hans anselige »Hovgaard«, undertiden allerede den Gang befæstet »med dybe Grave og høje Plankværk« — som det hedder om Riber-Ulvs Gaard —, eller endog med Teglstens Murværk (lateritio opere) som Absalons Søfdeø og vel ogsaa Esbern Snares Kalundborg, og liggende i fornem Afstand fra Landsbyen, uden for den rebdragne Jord i et stort »Ornum«, helst paa Højning ved Vand og Skov. Men mangan Hovmand har ogsaa boet som sine Forfædre inde i Byen paa Hus-toften, haft en Gaard, der saa ud som Naboernes, og har vel til daglig levet og maaske arbejdet som disse. Adskillige ejede vistnok slet ikke Gaard, men levede til Stadighed i deres Herres Gaard; og der var da atter stor Forskel i Vilkaar mellem dem, efter som de tjente Kongen eller en mindre mægtig Herre, og efter som de vare høje Embedsmænd med Løn i store Len eller kun gjorde Tjeneste som Drabanter og fik den sædvanlige »Maale«. Men hvad enten Hovmanden var blandt de mægtigste eller ringeste i Vederlaget, stod han under sin Landsdels almindelige Landslov i alle Sager, der ikke gjaldt Vederlagsmænd indbyrdes, og med Undtagelse af de særlige Regler for Ledings- og Skatteforhold ere disse Loves Bud ens for ham og de andre »Bønder« — Lovenes almindelige Udtryk for dem, de tale til.

Saavel efter Formen som efter de virkelige

Forhold var Krigerklassen saaledes endnu i Midten af 13de Hundredaar nøje knyttet til Bondestanden. Ligesom den ene Broder sikkert ofte kunde være Hærmand, den anden Skattebonde, vare de to Klasser endnu Broderklasser. Der var et Grænsehegn mellem dem, men ingen Aabning. Og ved Samfundets anden Side var Trælløvæsenet ved at forsvinde under den voksende Følelse for, at »alle kristne Mænd skulle Brødre være«. Der var saaledes i Slutningen af Valdemarstiden vistnok en jævn Overgang mellem alle Samfundets Led: indenfor Vederlaget fra Kongen og Kongefrænder gennem gamle Stormands-slægters Medlemmer ned til de i senere Tid fra Bondestanden udgaaede Hærmænd, og paa den anden Side Grænsen atter fra disse til velstaaende Selvejerbønder og videre gennem Fæstere og Indsiddere af gammel fri Slægt ned til de i senere Tid fra Trællestanden frigivne og dem, som endnu ventede paa Frigivelse. Ingensteds øjnes nogen Grænse-aabning i Samfundet — det eneste Tidsrum vistnok, da det har været Tilfælde i de Tusendaar, der ligge mellem Stenalderens Gravbygningstid og Aaret 1848.

Først da den danske Krigerklasse i Hundredaarets senere Del sluttede sig nærmere til det almen-europæiske Ridderskab og optog dets Skikke, dannedes en dybere Kløft mellem Bondestand og Ridders-tand.

Tillæg.

Af Kildeskrifter fra Middelalderen ere brugte:

Ælnod Historia ortus, vitæ et passionis S. Canuti (Scriptores rerum Danicarum III), Oversættelse af H. Olrik 1893. Roskildekrøniken (S. r. D. I). Svend Aggesøn Gesta Danorum (S. r. D. I), Oversæt. af Fenger 1842. Sakse Gesta Danorum, ed. Müller & Velschow, Oversæt. af Vedel 1575 (1851), Schousbølle 1752, Grundtvig 3. Udg. 1873. Knytlingasaga (Fornmannasögur XI). Liber census Daniæ, Kong Valdemar den Andens Jordebog, udg. af O. Nielsen. Absalons og Svend Aggesøns Optegnelser om Vederlaget og Vederlagsreiten, udg. af Kolderup-Rosenvinge (Saml. af gl. dsk. Love V) og tillige med Saksen paa Dansk i Holbergs Dansk Rigslovgivning 1889. Skaanske Lov, med Anders Sunesøns latinske Parafra, desjællandske Love og jydsk Lov, udg. af Thorsen Lovstykker for hele Riget fra 13. Hndrdaar, udg. i Geheimearkivets Aarsberetn. V. Danmarks gamle Folkeviser, udg. af S. Grundtvig. Ridderviser, udg. af A. Olrik. Viser fra Middelalderen, udg. af Abrahamson, Nyerup og Rahbek.

Af nyere Skrifter har jeg især benyttet:

N. M. Petersen Bonde, Bryde og Adel (An. f. nord. Oldk. 1847, Saml. Afhandl. III). Joh. Steenstrup Studier over Kong Valdemars Jordebog 1574. Kinch Den danske Adels Udspring fra Tinglid (Aarb. f. nord. Oldk. og Hist. 1875). A. D. Jørgensen Witherlogh, Worthæld (smst. 1876). L. Holberg Kong Valdemars Lov 1886, Dansk Rigslovg. 1889, Konge og Danehof I 1895, Vor ældste Rigslov (Hist. Tdskr. 6 R. VI). H. Matzen Danske Kongers Haandfæstninger, Universitetsprogram 1889, „Leges Waldemari Regis“ (H. T. 6 R. VI). H. Olrik Konge og Præstestand i den danske Middelalder I-II 1892-95. Kr. Erslev Kilderne til Danmarks Hist. i Middelalderen 1892, „Adel“ i Salmonsens Konversationsleksikon I 1893. A. Hude Danehoffet 1893. J. Paludan Danmarks Lit. i Middelalderen 1896.

Desuden maa jeg med Hensyn til nogle enkelte Punkter fremhæve:

Afsnit I. Om Gravenes Vidnesbyrd om Standsforhold se E. Vedel Bornholms Oldtidsminder og Oldsager 208 f. Efterskrift til samme 7. 22 f. 51 f. 97 f. S. Müller Vor Oldtid 401 f. 655 f.

Om Stednavnes Vidnesbyrd se N. M. Petersen anf. St. 312 (351 f.). Joh. Steenstrup i H. T. 6 R. V 313 f. P. Lauridsen Aarb. f. n. Oldk. 1896 112. Om de nævnte Runestene se L. Wimmer Aarb. f. n. O. 1874 230 f. Dsk. hist. Runemindesm. 108 f. Rosenberg Nordboernes Aandsliv 94 f. 104 f. 120. A. Olrik i Dania 1897 31 37 f. Om Embeder se H. Olrik I 14 f. 21 f. og særligt om Goder V. Finsen i Vid. Selskabs Skr. 6. R. hist. - fil. Afd. II 50 f. Kan Restafen Oldtidsadels bestemte Grænsemærke findes i Betegnelsen hedvård, hæderværdig, mægtig? det forekommer paa Glavendrupstenen og i Absalons Optegnelse af Vederlagsretten, og det bruges i skaanske Lov V 28, hos Andreas Sunesøn V 21 som Bestemmelse ved en (uklar?) Bøderegel. Ivf. A. D. Jørgensen 67. Olrik I 21. Holberg Rigsl. 253.

Afsnit 2. At det var gennem Vederlaget, den senere danske Adel udviklede sig, var antaget af enkelte ældre Forfattere (f. Eks. Vedel Simonsen), men atter forkastet, og først da Kinch nærmere paaviste Udviklingen, vandt denne Betragtning almindelig Tilslutning (A. D. Jørgensen var samtidigt kommen til samme Hovedresultat). Witherlagh og Witherloogh (det sidste egl. Flertal af det første) forklares af Kolderup-Rosenvinge, Kinch, Steenstrup (Danelag 127 f.) som Betegnelser henholdsvis for Samfundet og Loven; A. D. Jørg. mener, a Witherloogh oprindeligt betegner baade Loven og Samfundet, som først senere under Paavirkning af de mange andre Samfundsbetegnelser paa -lag faar Navnet Witherlagh (og hvor meget der end synes at tale for denne Mening, er Vederlag ogsaa i nuværende Sprogbrug den naturligste Form); K. Maurer (Nordgerm. Retskilders Hist. 135 f.) betragter omvendt Witherlagh og Witherlaxret, som de oprindelige Former. I Tinglid, der kun findes hos Svend Aggesøn, betegner - lid Skare, medens Thing- af A. D. Jørg. forklares som Ting, af Kinch udledes fra angelsaksisk Thegn, Kongsmand, og af Steenstrup fra angels Thening, Tjeneste. (Formen Thingamannalid forekommer hos Islænderne, ikke hos danske Forfattere). Vederlagets Størrelse angives undertiden af nyere Forfattere til 6000, ifølge Sakse 523 f., men her er Talen rmlgv om Knuds Krigerfølge for Udvalget (Kinch 273. Steenstrup Danelag 146). Den dømmende Myndighed i Vederlaget antages af Holberg (i Modsætning til I. E. Larsen og flere ældre Forfattere) i større Sager at have været hos Kongen, saaledes at det hele Vederlag kun afgjorde, om der forelaa Bevis (Rigsl. 84 f.), men denne Mening er atter bleven

imødegaaet, saaledes af Steenstrup Tdskr. f. Retsvid. 1891 117 f. og A. Hude 77 f. Ved Omtalen af Knud den Stores Domfældelse er jeg gaaet ud fra, at Svend Aggesøns Fremstilling er paalideligere end Saksens (Kinch 267), og at der ikke bør lægges mere i den danske Optegnelses Ytring, at „withirlagit stoth uspiellet i atta konunga daghum“, end der ligger i Svend Aggesøns Ord cap. IX: „constitutio illa de tali cæde omnino punienda octo regum temporibus constanti firmitate illibata durabat“ (Holberg Rigsl. 33 f.).

Afsnit 3. Fremstillingen af Vederlagets Udvikling under Svend Estridsøns Sønner er givet i Tilslutning til de Resultater, der ere fremførte af Kinch (278 f.) og Holberg (Vald Lov 241 f. Rigsl. 1 f.); en anden Betragtning er fremsat af A. D. Jørgensen 77 f.; jf. Matzen Haandf. 12 f. Steenstrup Tdskr. f. Retsvid 1891 117. H. Olrik I 206 f. Det meget omstridte Spørgsmaal om Indholdet af Harald Hens Love har jeg for saa vidt omgaaet, som jeg hverken anfører Holbergs som sprogligt utilstedelig angrebne Forklaring af Saksens Ord (funditussingularium congressionum usum evertit: kuldkastede fuldstændigt de særlige Forsamlings (Landstingenes) Skik, armorum usus: Jærnbryd) eller den almindelige, som det synes, historisk umulige Forklaring (nemlig: afskaffede Tvckamp). Ivf Paludan 59 f. Majores natu (Ælnod cap XVI, natu majores et vi præeminentes cap. XV) oversættes af Olrik: „de ældre“, hvad dog ikke synes at give nogen tilfredsstillende Mening. Om Erik Ejegods Pilegrimsfærd er af A. D. Jørgensen fremsat en ganske anden Opfattelse (Bidrag til Nordens Hist. i Middelalderen 177 f.). Om Betegnelser for Vederlag og Vederlagsmænd se Vedel Simonsen Adels- og Ridderstands Hist. I 52 f. Kinch 262 f. 293. 298 f. A. D. Jørg. 63 f. Holb Vald. Lov 277 f. Rigsl. 13 f. Om Forstaaelsen af Svend Aggesøns Ytring om Valdemars Strenghed „in suos“ se Joh. Steenstrup Vore Folkeviser 237 f. (hvor Udtrykket paa dette Sted dog snarest antages at betegne Undersaatter i Almindelighed). Ivf Holberg Konge og Danehof I 232. Om de skaanske Oprør se L. Helveg Den dsk. Kirkes Hist. til Ref. 438 f. og en noget afvigende Opfattelse hos Olrik II 94 f. 104 f. Om Oprøret under Knud VI siger Krantz og Hvitfeld, at det var fremkaldt af adelige, hvad dog ikke finder Medhold i de samtidige Kilder (Note til Sakse 960.) Om Mødet paa Samsø se Kinch 312. Holberg Vald Lov 258 A. Hude 69. Kinch opfatter vistnok med Urette Absalons

Witherlaxret som den fornyede Lov. Ivf Holb. 253 f. Folk vaaben forstaas af Steenstrup (200) som „Krigsvaaben“, saa Modsætningen bliver fulde og tre Ivf. Holb Vald. Lov 198 Styresmænd og Ombudsmænd antages af Kinch altid at have været Hærmænd (318 f.), hvilket til Dels bestrides af A. D. Jørg (70). Ivf. Holb. Vald. Lov 197 f. Lovstykkerne for hele Riget fra 13. Hndrdaar ere her omtalte saa ubestemt, som det maatte være nødvendigt, naar der ikke skulde tages Parti i det meget omstridte Spørgsmaal: om de hidrøre fra Abel og Kristoffer I (de fleste ældre Forf og H. Matzen) eller oprindeligt ere givne af Valdemar II 1241 og kaldte Kong Valdemars Lov (Holberg) eller maaske dog af denne Konge (Kr. Erslev Tilskueren 1887 87); det har ogsaa af enkelte Forskere været antaget, at de i større eller mindre Omfang kun ere Udkast, som det ikke lykkedes Kongerne at skaffe Lovskraft (Pal. Müller, Matzen i Haandf., men ikke i Leges Waldemari). Ivf. Paludan 87 f. Om Brødrelisten se Steenstrup 457 f. A. D. Jørg. 88 f. Ivf. O. Nielsen XXI f. Hovbrødre er (med hele Verset) vistnok indført i Visen af Vedel, der ogsaa andensteds bruger Ordet (se Kalkars Ordbog), men det er dog antagelig et overleveret Ord. Ivf om Brødre, Stalbrødre, Stalbroderlag Vedel Simonsen i Molbechs Nord. Tdskr. III 234. Kinch 342. Danmarks gl Folkeviser I 16. 212 215. II 287 305 313 383. 597. 678. III 183. 327 IV 236 237. 315. Riddervisier I 28. 70. o. s. v. Kold-Ros. Love V 25 39 Vid. Ssk. Ordbog

Efterretninger

om

Sorø Akademis Skole og Opdragelsesanstalt

for

Skoleaaret 1896--97

af

B. Hoff.

Lærerne. Fag- og Timefordeling.

Overlærer C. E. Kiellerup, R. af Dbg., fik d. 23. Januar efter Ansøgning paa Grund af Alder Afsked i Naade og med Pension fra Skoleaarets Slutning at regne.

Adjunkt A. P. V. Michelsen udnævntes d. 18. Febr. til Overlærer fra 19. Avg. at regne.

Vikarierende Lærer, cand. philos. H. H. Nissen konstitueredes d. 18. Marts til Adjunkt fra 19. Avg. at regne.

Fagene have været saaledes fordelte:

Rektor Hoff: Dansk og Oldnordisk i V; Græsk i VIs; Oldtidskundskab i VIIm	11 Timer.
Overlærer Ibsen: Naturlære; Tilsyn ved Sammensang	26 —
Overlærer Rosing: Græsk i Vs og IIIs; Historie i VI, V, IV, 3 R og II.	24 —
Overlærer Kiellerup: Geografi i 4 R, III og 3 R	6 —
Overlærer Wørmær: Dansk i I; Latin i VIs, IV og II	24 —
Overlærer Michelsen: Latin i I, Fransk i de stud. Klasser; Religion i III	25 —

Adjunkt Thaarup: Matematik i VI _m , IV, 2 R og 1 R.	28	Timer.
Adjunkt Lauritzen: Matematik i V _m , III og I	26	—
Adjunkt Zoffmann: Geografi i IV og 1 R; Naturhistorie; Skrivning i 2 R; tre Timer med ikke syngende	28	—
Adjunkt Boesen: Dansk i VI, IV, III, 3 R, II og 1 R; Oldnordisk i VI; Oldtidskundskab i IV _m ; Historie i III, 2 R og I; Geografi i I; een Time med ikke syngende	29	—
Adjunkt Petersen: Dansk i 2 R; Re- ligion i 3 R, II, 2 R, I og 1 R; Hi- storie i 4 R og 1 R; Geografi i II og 2 R; Skrivning i 1 R	24	—
Adjunkt Matthiessen: Fransk i 4 R, 3 R og 2 R; Matematik i 4 R, 3 R og II	26	—
Adjunkt Hansen: Græsk i IV _s ; Old- tidskundskab i V _m og III _m ; Engelsk	25	—
Adjunkt Gad (ved cand. Nissen): Dansk i 4 R; Tysk i V, III, 3 R, II, 2 R, I og 1 R; Fransk i 1 R	25	—
Adjunkt Wiese: Tysk i VI, IV og 4 R; Latin i V _s og III.	27	—
Gymnastiklærer Christensen med Gym- nastikassistent Frederiksen: Gym- nastik, Svømning, Dans og Skyd- ning	21	—

Musiklærer Jæhnigen: Sang og Musik 17 Timer.

Tegnelærer v. Schmidt-Phiseldeck:

Tegning 10 —

Sognepræst lic. Krarup: Religion i VI

V, IV og 4 R 4 —

Kordegner Hansen: Skrivning i II og I 3 —

I VI Kl. har een, i V tre Disciple valgt Tysk.

De Disciple af 3 R, som ikke have læst Fransk, have haft een særlig Time i Dansk og een i Engelsk. De Disciple af 1 R, 2 R og 4 R, som ikke have læst Fransk, ere blevne sysselsatte paa forskellig Maade i Klassen.

III har været delt i to Afdelinger i Dansk, Tysk, Latin, Naturhistorie og Matematik.

I Sang have Disciplene været delte i fire Hold: VI, V, IV og 4 R; III og 3 R; II og 2 R; I og 1 R. Hvert Hold har haft een Time, og alle Hold een Fællestime. Ikke syngende sysselsættes i Reglen paa anden Maade i særlige Timer.

I Gymnastik har der været fem Hold: VI og V; IV og 4 R; III og 3 R; II og 2 R; I og 1 R. Hvert Hold har haft fire Ugetimer. Disciple af V — 3 R, som ikke deltage i Fællessang, have i denne Time haft Gymnastik.

Undervisningstimerne have været saaledes fordelte:

	VI			V			IV			4 R.	III			3 R.	II	2 R	I	1 R	Sum.	Fb.
	S	F	M	S	F	M	S	F	M		S	F	M							
Dansk	2			2			2			4	2			3 1	2	3	3	3	29	5
Oldnordisk	2			2															4	
Tysk	(2)			(2)			2			2	2			2	2	3	2	3	24	3
Fransk	4			4			2			3	2		2	3	3	3	3	3	29	4
Engelsk	2			2						3			4 1		3	3	3	3	18	
Latin	7			7					7		7				7		6		48	
Græsk	6			6			5				5								22	
Oldtidskundskab			1			1			1			1							4	
Religion	1			1			1			1	1			2	2	2	2	2	15	2
Historie	3			3			2			3	2			3	2	2	2	2	24	2
Geografi							2			2	2			2	2	2	2	2	16	2
Naturhistorie						1	2			2	2			2	2	2	2	2	19	2
Naturlære	3		6	3		5	2			2	2	2		2	2	2	2		25	
Matematik m. m.			9			9	5 2			6	5 2			6	6	6	5	6	72	4
Tegning										2				2	1	2	1	2	10	
Skrivning										2					1	2	2	2	7	4
Sang	2			2			2			2	2			2	2	2	2	2	5	2
Gymnastik	4			4			4			4	4			4	4	4	4	4	21	4
	16	20	16	16	20	16	5 31 5			36	5 31 5			36	36	36	36	36	391	34

Skoleinspektør er Overlærer Wørmær.

Karakterer ved Afgangsprøven:

Afgangsprøven 1 1896.

61

Sproglig-historisk.	Dansk Stil.		Oldnordisk og Dansk.	Fransk.	Engelsk.	Historie.	Latin, skriftlig.	Latin, læst.	Latin, ours.	Græsk,	Naturlære.	Points.	Hoved- Karakter.
	I.	II.											
P. H. Permin	mg+	ug÷	ug	ug÷	ug÷	mg+	mg	ug÷	mg+	mg+	ug	105	F. K. _{in U}
C. C. F. Ferdinandsen	mg÷	mg	ug÷	mg	ug÷	ug÷	sg+	ug	ug÷	ug÷	mg÷	101	F. K.
E. T. Wagner	mg÷	mg÷	ug	mg	mg+	ug÷	sg+	mg+	ug÷	mg+	ug	101	F. K.
O. E. V. Frandsen . .	mg	mg	mg	mg÷	ug÷	mg÷	mg	mg÷	sg+	mg÷	mg÷	92	F. K.
G. Qvistgaard	mg÷	mg÷	mg+	sg	mg÷	sg	sg+	mg	mg	mg÷	ug÷	86	F. K.
V. H. D. Jensen	mg÷	mg÷	ug÷	sg+	mg÷	mg	sg	mg	mg÷	mg÷	mg+	90	F. K.
O. S. Petersen	mg	mg+	mg+	mg	mg÷	tg	mg	sg+	mg	sg+	ug	83	A. K.
E. Landsperg	g+	g÷	mg+	mg÷	mg	ug	mg	sg	mg÷	mg÷	ug÷	91	F. K.
N. E. O. Poulsen	sg+	mg÷	mg	sg	mg÷	mg	sg+	mg	sg	mg÷	mg	87	F. K.
B. Holst	mg÷	mg÷	sg+	sg+	mg+	mg	sg	mg÷	mg÷	sg	mg	86	F. K.
O. B. Møller	mg÷	mg÷	sg+	sg+	mg+	sg	mg	sg+	sg	mg	mg+	85	F. K.
C. A. Thielemann . . .	mg÷	mg÷	mg÷	sg	mg	tg+	sg+	tg	sg	mg÷	mg	72	A. K.
K. Poulsen	mg÷	mg÷	mg+	mg÷	sg	mg÷	sg+	mg	mg+	mg	sg	89	F. K.

Karakterer ved Afgangsprøven:

Mat.-nat.	Dansk Stil.		Oldnordisk og Dansk.	Fransk.	Engelsk.	Historie.	Aritmetik, skriftlig.	Aritmetik, mundtlig.	Geometri, skriftlig.	Geometri, mundtlig.	Mekan. Fysik.	Kemisk Fysik.	Points.	Hoved- Karakter.
	I.	II.												
62 C. A. Winther	mg+	mg	mg-:	mg	mg+	mg	ug	mg	mg-:	mg-:	mg	ug	99	F. K.
W. Ortved. . .	g-:	tg+	g+	g-:	g+	mg	ug-:	ug-:	mg	ug	ug	ug	85	F. K.

I Censuren for begge Retninger samt for alm. Forberedelseseksamen og IV. Kl. Aarsprøve deltog: Professor J. Petersen, Rektor Forchhammer, Skolebestyrer S. Müller, Overlærerne Hauch og Lassen, Sproglærer C. Michelsen, Skoleforstander V. Petersen og Dr. phil. Østrup.

Karakterer ved Forberedelseseksamen:

A. M. Poulsen	mg ÷	mg +	mg	mg +	mg +	mg +	mg ÷	mg ÷	tg ÷	ug ÷	mg +	mg ÷	ug	mg	mg ÷	mg	mg	mg	mg	104 1/3
F. S. A. J. Tolderbund	mg	mg +	mg	mg	mg +	mg +	mg	mg	tg +	mg	ug ÷	mg ÷	ug	mg	mg ÷	mg	mg	mg	mg	112 1/3
F. H. Howitz	mg ÷	tg +	mg ÷	tg	mg	mg	mg	mg	tg +	ug	mg	mg	ug	mg	mg ÷	mg	mg	mg	mg	100 2/3
J. T. Levinson	tg +	tg +	tg ÷	tg +	mg	mg	mg	mg	tg	ug ÷	tg	mg	mg	mg	mg	mg	mg	mg	mg	84
P. Povelsen	tg +	tg ÷	tg	tg	—	—	—	—	tg	ug	mg	mg	g	mg	mg	mg	mg	mg	mg	83 2/3
O. F. Boserup	mg ÷	mg ÷	mg ÷	mg ÷	mg ÷	mg ÷	mg ÷	mg ÷	tg	mg	mg	mg	mg	mg	mg ÷	mg	mg	mg	mg	82 2/3
F. K. C. E. Meyer-Hane	g ÷	g +	mg ÷	mg ÷	g	g	g	g	g ÷	mg ÷	tg	tg	mg	mg	mg ÷	mg	mg	mg	mg	79 1/3
	Dansk, skriftlig.	Dansk, mundtlig	Engelsk.	Tysk.	Fransk.	Historie.	Geografi.	Regning.	Aritmetik.	Geometri.	Natur- historie.	Naturlære.	Orden.	Points.						

Fjerde Klases Eksamen med Værdi som Forberedelseeksamen bestod:

	Dansk.	Fransk.	Tysk.	Latin.	Græsk.	Historie.	Geografi.	Naturhist.	Aritmetik.	Geometri.	Naturalære.	Points.
A. V. H. Nielsen	mg	mg+	mg+	mg+	mg÷	mg÷	ug÷	mg	mg+	ug÷	—	78 ² / ₃
H. F. Fraenkel	mg	mg+	ug÷	mg	ug÷	g+	mg	mg÷	ug	mg+	—	78
A. J. West	mg÷	mg+	mg+	mg	ug	g	mg	ug÷	ug÷	ug	—	78 ¹ / ₃
V. V. Poulsen	mg÷	mg+	mg+	mg+	ug÷	ug	ug÷	ug	ug	ug÷	—	82 ² / ₃
H. Jørgensen	g+	mg	mg	mg	mg	g+	mg÷	ug÷	mg+	ug	—	75 ² / ₃
N. K. Troensegaard	mg÷	mg÷	mg	mg÷	mg÷	ug÷	ug	ug÷	mg	g	—	74
M. Brandt	mg	mg÷	mg	g	mg÷	mg+	ug÷	mg	mg÷	mg+	—	72 ¹ / ₃
J. P. M. Lomholt	mg÷	mg÷	g+	mg÷	g+	mg÷	g÷	mg+	ug÷	mg+	—	69
T. J. C. Lange	g+	g+	g+	g÷	—	mg	ug÷	ug÷	mg+	ug÷	mg	68 ² / ₃
M. Poulsen	g+	g÷	mg÷	mg÷	mg	mg	mg	g	ug	mg	—	69 ¹ / ₃
A. J. J. Skytte	mg÷	g+	g+	mg÷	mg+	mg	mg+	g+	g	tg÷	—	61
M. Lerche	g+	g+	g	g÷	mg÷	mg	ug	mg	mg÷	g	—	63 ¹ / ₃
P. E. la Cour	g	mg	mg÷	tg÷	—	ug÷	mg÷	mg÷	tg+	g	g+	48 ¹ / ₃
A. G. Lauritzen	g+	mg	g÷	g÷	—	mg+	ug÷	ug÷	mg	g+	mg+	66 ¹ / ₃
H. O. C. L. Kiørboe	g+	g+	g+	g÷	mg	g	mg÷	mg+	mg÷	mg	—	63 ¹ / ₃
V. C. F. Boserup	g	mg÷	mg÷	tg	g	g+	ug÷	g	mg+	g+	—	56
J. P. Bech	g	g÷	g+	tg	—	ug÷	ug	g÷	mg	g+	g	53 ¹ / ₃

Disciplene.

Ved Udgivelsen af forrige Indbydelsesskrift var Disciplenes Antal 160. Der dimitteredes 15 af VI, 7 af 4 R og 4 (T. J. C. Lange, M. Poulsen, P. E. la Cour og V. C. F. Boserup) af IV. Inden det ny Skoleaars Begyndelse udmeldtes 9 (O. Mortensen af VI, O. S. Dahl og O. J. Lund af V, S. M. Døcker af IV, C. C. F. Federspiel og A. F. E. Dedenroth af 4 R, H. G. Suhr af 3 R, V. A. Bull af 2 R og P. L. Olsen af 1 R). Den 19. Avgust optoges 45, og Skoleaaret begyndte saaledes med 170 Disciple. I Aarets Løb udmeldtes i September 2 (P. C. Roed af 4 R og A. Lindegaard af 3 R), i Marts 2 (H. W. Høymark af II og N. T. Ussing af 4 R), i April 5 (K. V. A. Hansen, N. H. Lange og E. Andersen af 3 R, A. G. Jensen og K. Wendt af 2 R). Een Discipel er optagen i Aarets Løb. Deres Antal er saaledes nu 162, hvortil kommer 25 Disciple i Forberedelsesklassen. De ordnes i følgende For-tegnelse efter Gennemsnitsnummeret af otte Sammen-tællinger, VI dog efter Udfaldet af Halvaarsprøven. Disciple af mat.-nat. Retning betegnes med en Stjerne.

VI Klasse.

1. Karl Peter Villiam Johannes Nielsen, $\frac{7}{6}$ 78. (Snedker N. i Kbhv.)
2. Carl Henrik Permin, $\frac{23}{5}$ 79. (Proprietær P. i Storehedinge.)
3. Carl Andersen, $\frac{16}{11}$ 78. (Inspektør A. i Godhavn paa Grønland.)

- *4. Søren Johan Heiberg Engel, $14/10$ 76. (Afd. Adjunkt i Roskilde E.)
5. Hans Gert Jensen, $26/5$ 78. (Gaardejer J. i Store Fuglede.)
6. Adolph Nicolai Deichmann, $4/3$ 79. (Prokurator D. i Slagelse.)
7. Christian Ulrich Ditlev v. Egggers, $14/12$ 78. (Afd. Baron v. E.)
8. Johannes Bronée, $24/6$ 79. (Sagfører B.)
- *9. Just Poulsen, $20/8$ 78. (Distriktslæge P. i Terndrup i Jylland.)
10. Børge Thorlacius Ussing, $19/1$ 78. (Sognepræst U. i Ørbæk paa Fyen.)
- (*11.) Søren Axel Sørensen, $4/2$ 79. (Gaardejer S. i Rørbæk ved Sakskøbing.) Syg ved Halvaarsprøven. Nr. 3 og 8 ere skolesøgende Disciple.

V Klasse.

1. Hans Peter Michelsen, $29/11$ 80. (Overlærer M.)
2. Axel Valdemar Hess Nielsen, $31/12$ 79. (Afd. Sagfører i Helsingø N.)
3. Karl Louis Henrik Jespersen, $15/4$ 80. (Musiklærer J. i Kbhv.)
4. Valdemar Vigfus Poulsen, $20/12$ 79. (Afd. Distriktslæge i Taastrup P.)
5. Axel Jørgensen West, $28/4$ 80. (Overlærer W. i Storehedinge.)
6. Jens Christian Jensen, $18/12$ 77. (Gaardejer J. i Fodby.)
7. Herman Frederik Fraenkel, $12/12$ 80. (Læge F. i Slagelse.)

8. Hakon Jørgensen, $^{17/12}$ 79. (Afd. Sognepræst i Marvede J.)
9. Michael Brandt, $^{23/6}$ 80. (Lærer B. i Sigrested.)
10. Hardenak Otto Conrad Laub Kiørboe, $^{23/1}$ 80. (Sognepræst K. i Refsnæs.)
11. Johan Peter Marius Lomholt, $^{17/11}$ 79. (Postexpedient L. i Slagelse.)
12. Kaj Bergsøe, $^{10/11}$ 80. (Afd. Sognepræst i Munkebjergby B.)
13. Niels Kristian Troensegaard, $^{25/12}$ 78. (Skibsreder T. i Hornbæk.)
14. Axel Johan Jakobsen Skytte, $^{17/7}$ 79. (Gaardejer S. i Lindet paa Laaland.)
15. Mogens Lerche, $^{15/11}$ 78. (Sognepræst I. i Høve.)
16. Hans Christen Jensen, $^{10/2}$ 77. (Afd. Møller i Vedde J.)
- *17. Aage Gunnar Lauritzen, $^{3/1}$ 80. (Afd. Gros-serer i Kbhv. L.)

Nr. 1, 6, 16 og 17 ere skolesøgende Disciple.

IV Klasse.

1. Peter Frederik Horstmann, $^{14/2}$ 81. (Lærer H. i Drøsselbjerg.)
- *2. Poul Simonsen, $^{12/7}$ 81. (Overretssagfører S. i Kbhv.)
- *3. Jørgen Peter Bech, $^{9/7}$ 80. (Hofjægermester B. til Valdbygaard.)
4. Adolph Johannes Worsøe Andersen, $^{4/1}$ 81. (Postmester A. i Struer.)

5. Ove Thayssen, $\frac{9}{2}$ 82. (Gartner T.)
6. Karl Kristian Vilhelm Steincke, $\frac{25}{8}$ 80. (Kordegner S. i Nykøbing p. S.)
7. Lauritz Andreas Frederik Albert Jensen, $\frac{15}{7}$ 79. (Gartner J.)
8. Martin Hammerich, $\frac{6}{5}$ 79. (Forpagter H. paa Iselinge.)
9. Jens Emil Damkier Petersen, $\frac{22}{6}$ 80. (Arkitekt P. i Slagelse.)
- *10. Svend Hilding Mathias Christoffer Møller, $\frac{1}{4}$ 82. (Afd. Adjunkt i Haderslev M.)
- *11. Carl Hans Jørgen Bistrup, $\frac{22}{7}$ 81. (Skovriider B. i Frydendal.)
- *12. Carl August Rønholdt Petersen, $\frac{19}{6}$ 81. (Forpagter P. paa Kristinelund ved Præstø.)
- *13. Johannes Lohmann, $\frac{14}{2}$ 81. (Afd. Præst i Skive L.)
14. Andreas Winding,, $\frac{23}{10}$ 81. (Sognepræst W. i Lille Hedinge.)
15. Hans Obbekjær Buemann, $\frac{23}{6}$ 80. (Købmand B. i Skive.)
- *16. Johan Marius Thorvald Møller, $\frac{30}{3}$ 81. (Tandlæge M. i Slagelse.)
17. Knud Villiam Tornø, $\frac{7}{5}$ 80. (Apoteker T. i Aarup paa Fyen.)
18. Harald Valdemar Federspiel, $\frac{14}{9}$ 80. (Afd. Læge i Karebæk F.)
- *19. Peter Olaf Julius Malling, $\frac{18}{3}$ 79. (Godsejer M. til Vrangsgaarde.)
- *20. Erik Sporon Fiedler, $\frac{19}{4}$ 81. (Læge F. i Skælskør.)

*21. Carl Julius S ø e, $18/5$ 82. (Grosserer S. i Kbhv.)

*22. Frederik Carl Christian Harboe, $15/11$ 80.
(Sognepræst H. i Sorterup.)

Nr. 2, 3, 5, 7, 8, 10, 15, 16 og 19 ere skolesøgende Disciple.

4 Realklasse.

1. Knud Faber, $11/3$ 80. (Grosserer F. i Bandholm.)

2. Otto Gerner Rask Licht, $3/8$ 80. (Murmester L. i Kbhv.)

3. William Lindhardt, $6/7$ 80. (Forpagter L. paa Aggersvold.)

4. Viggo Bojesen, $28/1$ 79. (Proprietær B. til Knudstrupgaard.)

Nr. 4 er skolesøgende Discipel.

III Klasse.

1. Johan Wolfgang Møller, $9/3$ 82. (Gaardejer M. paa Hendriksholm.)

*2. Niels Vilhelm Boeg, $2/12$ 81. (Fysikus B. i Thorshavn.)

3. Jørgen Henning Valckendorf Stürup, $22/11$ 80. (Prokurator S. i Svendborg.)

4. Ernst Louis August Christian Jensen, $21/10$ 82. (Broder til Nr. 7 i IV.)

*5. Henry Kabell, $21/11$ 81. (Stationsforstander K. i Thisted.)

6. Nikolai August Kiørboe, $14/3$ 82. (Forpagter K. paa Fænøgaard.)

7. Ernst August Kiørboe, $11/2$ 83. (Broder til Nr. 10 i V.)
8. Thorvald Emmert Kristian Marius Petersen, $19/6$ 81. (Murmester P. i Hornslet.)
9. Johannes Olaf Rasmussen, $3/12$ 81. (Afd. Sognepræst i Sønderby paa Fyen R.)
10. Marcus Kristian Vilhelm Michelsen, $7/8$ 82. (Broder til Nr. 1 i V.)
- *11. Holger Smith Dahl, $3/11$ 82. (Grosserer D. i Gentofte.)
- *12. Hans Henrik Carl Kuhl, $29/11$ 81. (Afd. Cancelliraad, Godsforvalter paa Store Frederikslund K.)
- *13. Hugo Schmedes, $1/12$ 80. (Distriktslæge S. i Sæby.)
14. Erik Mangor, $13/2$ 83. (Borgmester M. i Slagelse.)
15. Svend Rudolph Thestrup Münster, $6/4$ 80. (Form. paa Nielstrup paa Laaland.)
16. Henrik Birger Funch Rasmussen, $4/1$ 81. (Godsforvalter R. paa Giesegaard.)
17. Harald August Edvard Sorterup, $30/1$ 82. (Provst S. i Slagelse.)
18. Axel Christian Engsig Karup, $19/2$ 81. (Redaktør K. i Assens.)
- *19. Hans Lambert, $16/6$ 80. (Lærer L. i Tyvelse.)
20. Carl Knud Møller, $23/1$ 82. (Afd. Læge i Kbhv. M.)
- *21. Carl Ricardt Jensen, $9/3$ 81. (Købmand J. i Stege.)
22. Tage Juul, $1/8$ 82. (Læge J.)

23. Thor Jensen Bech, $^{11}/_7$ 82. (Proprietær B. til Østergaard ved Løgstør.)
24. Otto Schierbeck, $^{13}/_{12}$ 81. (Ingeniør S.)
 Nr. 1, 4, 8, 10, 11, 12, 14, 19, 22 og 24 ere skolesøgende Disciple.

3 Realklasse.

1. Axel Emil Frederiksen, $^{16}/_3$ 82. (Godsforvalter F. paa Jægerhus.)
2. Vilhelm Alexander Lang, $^{27}/_{12}$ 80. (Savværksejer L. i Jyderup.)
3. Aage Gunnar Hansen, $^{14}/_2$ 82. (Forstraad H. paa Næsbyholm.)
4. Hans Peter Julius Petersen, $^7/_{10}$ 81. (Købmand P.)
5. Oscar Johannes Sparre Ulrich, $^5/2$ 81. (Skovrider U. i Tølløse).
6. Holger Fredrik Faber, $^3/6$ 81. (Afd. Apoteker i Tranbjerg paa Samsø F.)
7. Fritz Christian Lauritzen, $^{25}/_9$ 81. (Afd. Købmand L.)
8. Karl Lauritz Aas Koch, $^{20}/_7$ 81. (Stiffader Købmand Christensen.)
9. Povel Carl Utzon Buch, $^8/_{12}$ 81. (Skovrider B. paa Knuthenborg.)
10. Viggo Poulsen, $^{13}/_1$ 81. (Broder til Nr. 9 i VI.)
11. Christian Georg Brunnemann, $^{16}/_4$ 81. (Sognepræst B. i Strøby.)
12. Carl Johan Ove Mønster Aagaard, $^{11}/_9$ 82. (Sognepræst A. i Ejlby paa Fyen.)

13. Christian Frederik Gustav Hansen, $^{13}/_7$ 81.
(Konsulent H. paa Snertingegaard.)
Nr. 2, 4, 7, 8, 9 og 13 ere skolesøgende Disciple.

II Klasse.

1. Johannes Peder Eiler Pedersen, $^7/_11$ 83.
(Skolelærer P. i Skaarup paa Fyen.)
2. Jens Jacob Pedersen, $^{14}/_1$ 82. (Gaardejer P. i Fjenesløv.)
3. Otto Schmedes, $^8/_1$ 83. (Broder til Nr. 13 i III.)
4. Jes Hansen Skovgaard, $^{15}/_4$ 84. (Sognepræst S. i Lyng.)
5. Thorvald Julius Emil Fischer, $^2/_8$ 83. (Købmand F. i Korsør.)
6. Theodor Krarup Lind, $^{29}/_9$ 82. (Læge L. i Assens.)
7. Jens Christian Rahbek, $^{26}/_{11}$ 83. (Lærer R.)
8. Aage Krarup Lind, $^8/_12$ 83. (Broder til Nr. 6.)
9. Carl Børge Joseph Bloch, $^9/_11$ 81. (Skovrider B. i Ravnehus.)
10. Erik Wognsen Jensen, $^{11}/_6$ 82. (Bankdirektør J. i Svendborg.)
11. Knud Scott Deichmann, $^{31}/_8$ 82. (Broder til Nr. 6 i VI.)
12. Povl Lohmann, $^3/_11$ 82. (Broder til Nr. 13 IV.)
13. Niels Stenild Ahnfeldt Clausen, $^{13}/_{10}$ 83.
(Afd. Præst i Store Brøndum C.)
14. Eiler Trolle Blumensaadt, $^{16}/_5$ 83. (Fabrikant B. i Odense.)

15. Frederik Vilhelm Hvalsøe, $23/5$ 82. (Afd. Læderhandler i Holbæk H.)
16. Peter Victor Axel Feilberg, $27/11$ 83. (Distriktslæge F. i Hornslet.)
17. Georg Herluf Gyde Lund, $20/6$ 82. (Strandkontrollør L. i Lundeborg.)
18. Jørgen Peter Holst, $30/7$ 82. (Amtsforvalter H. i Assens.)
- (19.) Herman Andreas Møllerup, $14/12$. (Læge M.) Nylig optagen.

Nr. 4, 5, 7, 10, 14, 17, 18 og 19 ere skolesøgende Disciple.

2 Realklasse.

1. Ole Eduard August Marius Olesen $15/2$ 83. (Bestyrer O. paa Valsøtillegaard.)
2. Marius Langkjær $19/1$ 84. (Murmester L.)
3. Hans Otto Vilhelm Halling, $14/12$ 82 (Hotelforpagter H. i Lyngø.)
4. Harald August Nygaard, $29/1$ 81. (Etatsraad N. til Sæbygaard.)
5. Oscar Emil Benthien, $24/9$ 82. (Afd. Grosserer i Kbhv. B.)
6. Holger Aagaard, $29/2$ 84. (Proprietær A. til Hørstedgaard ved Vejle.)
7. Axel Poulsen, $7/10$ 82. (Broder til Nr. 9 i VI og Nr. 10 i 3 R.)
8. Frederik Christian Schæffer, $24/3$ 82. (Forpagter S. paa Palsgaard.)
9. Ernst Harry Petersen, $14/10$ 82. (Afd. Grosserer i Kbhv. P.)

10. Rud Henri Emil Lange, $^{28}/_4$ 84. (Grosserer L. i Frederikssund.)
 11. Alexander Vilhelm Mouritz Pousaing Reumert, $^{24}/_6$ 82. (Læge R. i Kolding.)
 12. Joachim Gottlob Qvistgaard, $^{2}/_7$ 82. (Jægermester Q. til Holbækgaard ved Ørsted.)
- Nr. 2, 3, 5, 6, 9 og 12 ere skolesøgende Disciple.

I Klasse.

1. Johannes Sørensen, $^{14}/_1$ 83. (Mejeriforpagter S. paa Mineslyst ved Rude.)
2. Knud Karl Vibe Estrup, $^{28}/_7$ 84. (Postmester E. i Fuglebjerg.)
3. Svend Aage Fischer, $^{28}/_7$ 84. (Bankdirektør F. i Slagelse.)
4. Niels Christian Larsen Møller, $^{25}/_9$ 84. (Proprietær M. paa Liselund ved Slagelse.)
5. Paul Gjellerup, $^{14}/_5$ 83. (Akademilæge G.)
6. Hans Henrik Emil Holm, $^{25}/_7$ 84. (Forpagter H. paa Lerchenfelt.)
7. Vilhelm Christian Sorgenfrey Hansen, $^{19}/_{10}$ 84. (Uhrmager H. i Slagelse.)
8. Vilhelm Stefan Barchalia, $^{19}/_{11}$ 84. (Distriktslæge B. i Skælskør.)
9. Christian Theodor Funch Rasmussen, $^{24}/_1$ 83. (Broder til Nr. 11 i III.)
10. Frederik Karl Kristian v. Haven, $^{14}/_5$ 83. (Distriktslæge v. H. i Æbeltoft.)
11. Sofus Lakier, $^{29}/_3$ 84. (Afd. Sognepræst i Alsted L.)

12. Christian Carl Sørensen, $18/11$ 81. (Gaardejer S. i Nordrup ved Ringsted.)
 13. Erik Bay, $9/2$ 84. (Proprietær B. paa Mariehøj ved Ringsted.)
 14. Povl Sigurd Nygaard, $23/5$ 83. (Broder til Nr. 4 i 2 R.)
 15. Carl Einar Rasmussen, $11/3$ 84. (Broder til Nr. 9 i III.)
 16. Christian Alfred Emil Petersen Bennick, $22/7$ 83. (Afd. Lærer B.)
 17. Peter Nikolaj Damm, $22/7$ 83. (Afd. Gaardejer paa Selsinggaard paa Samsø D.)
 18. Theodor Lundh Jensen, $3/7$ 84. (Redaktør J. i Korsør.)
 19. Hans Peter Plesner Frandsen, $9/9$ 84. (Justitsraad, Godsforvalter F. i Skibby.)
 20. Hans Peter Mathiesen, $1/7$ 84. (Fhv. Sognepræst i Haraldsted M.)
 21. Holger Bülow, $27/4$ 84. (Sognepræst B i Tersløse.)
 22. Andreas Theodor Jordy, $5/9$ 84. (Forpagter J. paa Mørup.)
 23. Svend Gunnerson Fiedler, $23/9$ 84. (Broder til Nr. 20 i IV).
- Nr. 2, 6, 8, 9, 10, 15 og 23 ere Elever.

1 Realklasse.

- 1 Niels Hjalmar Rødel Kildeberg, $8/8$ 83 (Afd. Drejer K.)
2. Hans Christian Langkjær, $16/12$ 84. (Broder til Nr. 2 i 2 R.)

3. Hugo Andersen, $^{26}/_{10}$ 82. (Broder til Nr. 3 i VI.)
4. Finn Onni Metsikkø Lund, $^{6}/_{8}$ 84. (Agronom L. ved St. Paolo i Brasilien.)
5. Axel Valdemar Eiler Hansen, $^{20}/_{1}$ 83. (Broder til 13 i 3 R.)
6. Thøger Fritz Aude Binneballer, $^{29}/_{1}$ 83. (Partikulier B.)
7. Einar Jensen, $^{28}/_{1}$ 82. (Hotelejer J.)
8. Rogert Witt Møller, $^{15}/_{6}$ 83. (Arkitekt M. i Kbhv.)
9. Ove Christian Bergmann $^{15}/_{11}$ 84. (Manufakturhandler B. i København.)
10. Lavrits Emil Madsen, $^{5}/_{11}$ 83. (Kreaturhandler M. i Svindinge ved Glorup.)
11. Svend Landsperg, $^{24}/_{9}$ 83. (Økonom L.)
12. Peter Christoffer de Neergaard, $^{17}/_{9}$ 83. (Forpagter N. paa Petersminde.)
13. Hannibal Julius Petersen, $^{11}/_{2}$ 84. (Godsejer P. til Ødemark.)
14. Hans Christian Nielsen, $^{24}/_{6}$ 83. (Købmand N.)
15. Christoffer Conrad Fischer, $^{15}/_{4}$ 84. (Fhv. Skibskaptejn F. i Aabenraa.)
16. Carl Vilhelm Nielsen, $^{5}/_{12}$ 84. (Broder til Nr. 14.)
17. Helge Olaf Haldkjær, $^{7}/_{1}$ 83. (Fhv. Boghandler H.)

Nr. 9, 12 og 15 ere Elever.

Forberedelsesklassen.

1. Herluf Meilsø Rahbek, $^{10}/_{10}$ 85. (Broder til Nr. 7 i II.)

2. Axel Thayssen, $^{22}/_2$ 85. (Broder til Nr. 5 i IV.)
3. Johan Jørgen Stiller Hansen Skovgaard, $^{13}/_3$ 86. (Broder til Nr. 4 i II.)
4. Niels Erik Nørlund, $^{26}/_{10}$ 85. (Apoteker N. i Slagelse.)
5. Harald Boye Ostermann, $^{29}/_{10}$ 85. (Kaptejn O i Roskilde.)
6. Niels Jørgen Gram, $^{21}/_{10}$ 85. (Gartner G. paa Koldemosegaard.)
7. Jens Albert Nicolai Brandt, $^{17}/_{12}$ 83. (Gaardejer B. paa Mariedal ved Assens.)
8. Kai Trolle Blumensaadt, $^{16}/_1$ 85. (Broder til Nr. 14 i II.)
9. Niels Bonnesen, $^3/_4$ 86. (Købmand B.)
10. Emanuel Rudolph Funck Rasmussen, $^3/_8$ 84. (Broder til Nr. 11 i III og 9 i I.)
11. Søren Peter Ejler Bonnichsen, $^{15}/_5$ 86. (Afd. Købmand i Kbhv. B.)
12. Georg Trappaud Levinsen, $^{15}/_3$ 86. (Cancelliraad, Kæmner L.)
13. Aage Andersen, $^{18}/_7$ 85. (Købmand A.)
14. Julius Heinrich Hansen, $^8/_{12}$ 85. (Bager H.)
15. Helge Brynnil Kragh Heidemann, $^{18}/_5$ 85. (Købmand H.)
16. Einar Faber Aarsleff, $^{20}/_7$ 85. (Apoteker A. i Præstø.)
17. Otto Frederik Damsboe, $^{13}/_1$ 85. (Proprietær D. til Flenstofte ved Assens.)
18. Laurids Kaj Alexander Zoffmann, $^{14}/_5$ 85. (Adjunkt Z.)

19. Aage Christian Larsen, ²⁷/₁₀ 84. (Møller L. i Kongskilde.)
20. Axel Lindegaard, ²⁹/₅ 83. (Partikulier L.)
21. Torkild Peter Niels Enevoldsen Hansen, ¹²/₉ 84. (Landpost H.)
22. Axel Techt Hansen, ²⁵/₁ 86. (Fotograf H.)
23. Just Andersen, ¹³/₇ 84. (Broder til Nr. 3 VI og Nr. 3 i 1 R.)
24. Svend Aage Steen Grølsted, ²²/₅ 85. (Købmand G.)
25. Holger Due, ¹⁷/₂ 84. (Bager D.)

Understøttelser.

Gratistpladserne paa Optrægsanstalten tildeltes følgende 14 Elever:

K. P. V. J. Nielsen, B. T. Ussing, H. G. Jensen, S. A. Sørensen, S. J. H. Engell, K. L. H. Jespersen, V. V. Poulsen, A. V. H. Nielsen, A. J. West, H. F. Fraenkel, H. Jørgensen, M. Brandt, P. F. Horstmann og J. E. D. Petersen.

Ansøgninger om Gratistplads skulle hvert Aar fornys. De stiles til Kongen og indsendes til Rektor mellem 19. og 31. Avgust.

Det Müllerske Legat (2200 Kr.) uddeltes til 16 Elever med følgende Beløb:

J. P. M. Lomholt (300 Kr.), A. J. W. Andersen, J. Lohmann, H. Federspiel og J. O. Rasmussen (200 Kr.), J. Poulsen, H. O. C. L. Kjørboe, M. Lerche, F. C. C. Harboe, H. Kabell, J. H. V. Stürup, E. A. Kiørboe, H. Schmedes, C. J. O. M. Aagaard, C. B. J. Bloch og O. Schmedes (100 Kr.)

Ansøgninger om dette Legat, som kun kan tildeles Elever, der ere Sønner af kongelige Embedsmænd, skulle hvert Aar fornys og ledsages af en Transgattest, hvortil Skema faas hos Rektor. De stiles til Ministeriet for Kirke- og Undervisningsvæsen og indsendes til Rektor mellem 19. og 31. Avgust.

Kontingentnedsættelse (96 Kr.) tillagdes følgende 9 Elever:

J. P. M. Lomholt, A. J. J. Skytte, C. H. J. Bistrup, N. A. Kiørboe, A. E. Frederiksen, H. F. Faber, O. J. S. Ulrich, J. P. E. Pedersen og J. J. Pedersen,

Fri Undervisning tilstodes følgende 16 skole-søgende Disciple:

L. A. F. A. Jensen, S. H. M. C. Møller, O. Thayssen, V. Bojesen, E. L. A. C. Jensen, J. W. Møller, H. P. J. Petersen, F. C. Lauritzen, P. C. U. Buch, J. H. Skovgaard, J. C. Rahbek, H. O. V. Hal-ling, M. Langkjær, H. Aagaard, C. A. E. P. Bennick og P. Giellerup.

og ekstraordinært følgende 4 Disciple:

H. P. Michelsen, C. Andersen, M. K. V. Michelsen og H. Andersen.

Af den særlige Stipendiefond tillagdes H. P. Michelsen 100 Kr., C. Andersen og A. V. H. Nielsen 70 Kr., H. Jørgensen, O. Thayssen og E. L. A. C. Jensen 40 Kr.

Ansøgninger om Kontingentnedsættelse, fri Undervisning og Stipendium stiles til Ministeriet for Kirke- og Undervisningsvæsen og ledsages af en Formuesattest, hvortil Skema faas hos Rektor. De ind-

sendes til denne mellem 19. og 31. Avgust. For en Discipel, som har opnaaet en af disse Understøttelser, er det ikke fornødent at forny Andragendet derom.

Overlærer Sibberns Legat blev for Aaret 1896 af Lærerkollegiet tildelt stud. jur. C. C. F. Ferdinandsen.

Opdragelsesanstalten.

Da det til en ny Badeanstalt bevilgede Beløb gjorde det umuligt at opføre en ny Bygning, benyttede man den vestre Ende af Økonomigaardens Sydføj og indrettede der i Efteraaret 1896 en Badstue med et Bassin og 5 Bruser. Eleverne faa nu Bad hver fjortende Dag, idet Halvdelen bader hver Lørdag Kl. 5.

Ved min. Skr. af 12. Nov. bifaldtes, at det ene af Kostskolens tre Festmaaltider flyttes fra Altergangsdagen til en af Skolens Mindedage.

Ved min. Skr. af 21. Jan. fastsattes følgende Ændringer i Tilsynet fra næste Skoleaars Begyndelse: Morgenlæsetiden henlægges under Ugens Tilsynshavende, hvis Undervisningspligt nedsættes til 21 Ugetimer. Morgenmønstringen henlægges til Skoleinspektør. Læseinspektørs Undervisningspligt forøges fra 6 til 12 Timer. Ved Overlærer Kiellerups Afgang overtages denne Stilling af Adjunkt Matthiessen.

Ved min. Skr. af 29. Apr. bifaldtes, at Adj. Petersen fritages for Inspektion, at hans Tilsyn paa ældste Afdeling overtages af Adj. Wiese, og at kst.

Lærer Nissen træder i Adjunkt Wieses Sted paa yngste Afdeling, alt fra næste Skoleaars Begyndelse at regne.

Krav ved Optagelse.

Ved Optagelse i Forberedelsesklassen (Gennemsnitsalder: 11 Aar) kræves :

Dansk: Læsning, det vigtigste om Ordklasser og Sætningsdele. Diktat, (Skilletegnene dikteres).

Tysk: eet Aars forudgaaende Læsning. Der anbefales Sands Læsebog for Borger- og Forberedelsesklasser S. 1—60 og det vigtigste af Kapers Skema.

Regning: de fire Regningsarter i hele Tal, benævnte og ubenævnte. Hovedregning.

Fragmentariske Fortællinger af Bibelhistorien og Fædrelandshistorien. De vigtigste geografiske Grundforestillinger.

Hvad der kræves til Optagelse i I og højere Klasser, udfindes let ved at sammenlægge ovenstaaende med det, som læses i de Klasser, der ere under den, i hvilken Optagelse søges.

Undervisningen.

Dansk.

VI. (Boesen). Litteraturhistorie fra 1800 efter Rønning med et trykt Tillæg om den prosaiske Litteratur. Dramatiske Arbejder af Holberg, Ewald og Oehlenschläger og forskellige Stykker af nyere Digtere ere læste paa Klassen. Seks Disciple have holdt Foredrag over litteraturhistoriske Emner.

I Svensk er læst en Del af Hammerichs Læsestykker. Een til to Stile om Maaneden.

V. (Hoff). Litteraturhistorie til 1800 efter Rønning. Runeskrift, gammel islandsk Litteratur og dansk Sproghistorie efter et trykt Tillæg. Holberg, Ewald og Wessel efter Hammerich. Paa Klassen er læst tyve Folkeviser, Stykker af anden ældre Litteratur og enkelte Værker af Hauch, og Paludan Müller. Boesens nordiske Gudelære gennemlæst. Een Stil om Maaneden.

IV. (Boesen). Digterværker af Holberg, Wessel, Ewald, Oehlenschläger, Ingemann, Hauch ere læste for eller af Klassen. Oplysning om Forfatternes Liv er meddelt, til Dels ved Oplæsning af Selvschildringer. To til fire Stile om Maaneden, sædvanlig Hjemmestile.

4 R. (Nissen). For og af Klassen er læst Holbergs Erasmus Montanus og det lykkelige Skibbrud, Wessels Smeden og Bageren, Ewalds Rungsteds Lyksaligheder, Baggesens Da jeg var lille, Oehlenschlägers Hakon Jarl og Thors Rejse, Grundtvigs Mester Ole Vind, Blichers Hosekræmmeren, Ingemanns Vægterfamilien, J. L. Heibergs Elverhøj, Hauchs Tycho Brahes Ungdom, Hertz's Kong Renés Datter, Chr. Winthers Henrik og Else, Poul Møllers En dansk Students Eventyr (første og andet Kapitel) og andre Værker, som ikke opgives særligt til Eksamen. Oplysning om Forfatternes Liv er meddelt mundtligt. Dorphs græske og Boesens

nordiske Gudelære ere gennemlæste. Wørmers Sproglære. Analyse. Stil hver fjortende Dag.

III. (Boesen). Fortællinger og dramatiske Arbejder af Hauch, Heiberg og Hostrup ere oplæste dels for, dels af Klassen. Fire Stile om Maanedn, skiftevis Hjemme- og Skolestil.

3 R. (Boesen). Fengers Læsestykker I er brugt til Oplæsning, Genfortælling og Analyse. For eller af Klassen er læst: Holbergs Den pantsatte Bondedreng, Oehlenschlägers, Landet fundet og forsvundet, Ingemanns Barndomshistorie og Christen Bloks Ungdomsstreger, Hauchs Æren tabt og vunden, Hostrups Genboerne m. m. Stile som III.

II. (Boesen). Matzens Ny danske Læsebog er brugt til Oplæsning. Digte ere frivilligt lærte udenad af de fleste Disciple. For eller af Klassen er læst: Hauchs Fortællingen om Haldor og Æren tabt og vunden, Heibergs Aprilsnarrene m. m. Een Stil om Ugen, skiftevis Hjemme- og Skolestil.

2 R. (Petersen). J. Larsens Lærebog III er brugt til Oplæsning og Analyse. Digte af Lefoliis Samling ere lærte udenad eller oplæste. For eller af Klassen er læst: Holbergs Den politiske Kandestøber og Jeppe paa Bjærgen, Hostrups Genboerne, nogle af Blichers Noveller m. m. Wørmers Sproglære. Een Stil om Ugen.

I. (Wormer). Borchsenius's og Winkel Horns Læsestykker ere benyttede til Oplæsning og Ana-

lyse. For Klassen er oplæst Ørvarods Saga m. m. Wørmers Sproglære. Een Stil om Ugen.

1 R. (Boesen). Oplæsning og Analyse efter J. Lar-sens Læsebog II. Digte ere frivilligt lærte udenad af de fleste Disciple (1—7 Digte). Vaulundurs Saga, Ørvarods Saga, Søstrene paa Kinne-kullen ere oplæste. Wørmers Sproglære. Een til to Stile om Ugen.

Fbkl. (Wørm er). Pios og Wimmers danske Læse-bog for de lavere Klasser er benyttet til Oplæs-ning og Analyse. Forskelligt er oplæst for Klas-sen. Wørmers Sproglære. To Stile om Ugen.

Oldnordisk.

VI. (Boesen). Det Pensum af Wimmers Læsebog, som opgives til Eksamen.

V. (Hoff). Wimmers Læsebog S. 1—26, 41—55 og 63—73. Udtog af Wimmers Formlære.

Tysk.

VI. 1 Disc. (Wiese). Læst Stykker af Eggers Lese-buch, især af Digtere fra Begyndelsen af dette Aarhundrede. Kleists Die Verlobung auf St. Do-mingo, Stykker af Immermanns Der Oberhof. Ad-skillige Digte af Mohrs Tysk Poesi for de højere Klasser. Maanedslæsning: Goethes Iphigenia og Tasso, Storms aquis submersus, Flörkes die Vol-skerinn, Auerbachs Diethelm von Buchenberg. Grammatik til Dels efter Kaper. Mundtlige og skriftlige Øvelser.

- V. 3 Disc. (Nissen). Læst Stykker af Eggers Lesebuch i Forbindelse med en kort Gennemgang af Litteraturhistorien fra den ældste Tid til Klopstock (medregnet). Schillers Die Jungfrau von Orleans. Mundtlige Øvelser efter Ipsens Kursus, første Del. To Stile om Maanedene og enkelte Versioner. Maanedslæsning: Lessings Nathan der weise, Goethes Werthers Leiden, Faust I, Götz von Berlichingen, Schillers Maria Stuart.
- IV. (Wiese). Kapers og Petersens Læsebog S. 1—35, 134—154, 172—195, 314—339, 343—364, 367—382, 387—410, 434—454 er læst dels med, dels uden Forberedelse. Kapers Stiløvelser for Mellemlklasser S. 1—24. Kapers Grammatik.
- 4 R. (Wiese). Samme Læsebog S. 69—78, 98—109, 314—339, 367—372, 387—399. Genlæst S. 1—35, 404—414. Samme Stiløvelser S. 1—21. Samme Grammatik.
- III. (Nissen). Samme Læsebog S. 1—35, 52—69, 87—97, 410—423. Af og til Ekstemporallæsning. Kapers Stiløvelser for Begyndere S. 57—65. Samme Grammatik.
- 3 R. (Nissen). Samme Læsebog S. 1—35, 52—78, 410—440. Samme Grammatik.
- II. (Nissen). Skouboes Læsebog for Mellemlklasser S. 63—69, 76—90, 95—115, 120—130. Kapers Stiløvelser S. 29—36, 39—42. Samme Grammatik.
- 2 R. (Nissen). Samme Læsebog S. 63—69, 76—90, 95—115, 120—130. Samme Stiløvelser S. 29—36, 39—44. Samme Grammatik.

- I. (Nissen). Samme Læsebog S. 1—47. Samme Stiløvelser S. 1—15. Samme Grammatik.
- I R. (Nissen). Samme Læsebog S. 1—58. Samme Stiløvelser S. 1—29. Samme Grammatik.
- Fbkl. Af Sands Tysk Læsebog for Borger- og Forberedelsesskoler ere S. 1—27 lærte udenad og S. 60—104 læste og genlæste. Kapers Skema.

Fransk.

- VI. (Michelsen). Barüel og Michelsens Prosastykker S. 28—62, 171—204, 257—305. Hjemmelæsning: Thierrys *Récits des temps Mérov.* Theuriets *Le mariage de Gérard.* Lafontaines udvalgte Fabler. Mundtlige Stiløvelser. To Stile om Ugen efter Arlauds Opgaver.
- V. (Michelsen). Samme Prosastykker S. 62—101, 121—149, 161—171, 204—215, 306—386, 411—462. Hjemmelæsning: *Mérimées Colomba.* Syntaks efter Pios Sproglære. Mundtlige Stiløvelser. To Stile om Ugen efter Arlauds Opgaver.
- IV. (Michelsen). C. Michelsens Læsestykker S. 1—58, 113—159. Kursorisk: *Begyndelsen af Mérimées Colomba.* Mundtlige og skriftlige Stiløvelser. Formlæren efter Pios Sproglære.
- 4 R. (Matthiessen). Samme Bog S. 1—72, 112—122, 160—178. Kursorisk: S. 122—159. Formlæren efter Jungs Grammatik.
- III. (Michelsen). Cohen og Kapers Læsestykker S. 91—104, 110—163, 172—176, 183—212. Formlæren efter Pios Sproglære. Michelsens Stiløvelser Stykke 28—46.

- 3 R. (Matthiessen). Samme Bog S. 91—121, 123—163. Formlæren efter Jungs Grammatik.
- II. (Michelsen). Samme Bog S. 1—85, 88—110. Pios Sproglære § 29—83. Michelsens Stiløvelser Stykke 1—27.
- 2 R. (Matthiessen). Samme Bog S. 1—79. Formlæren efter Jungs Grammatik.
- I. (Michelsen). C. Michelsens Fransk for Mellemklasser S. 1—67 (med Overspringelse af nogle Stykker) og S. 87—105. Formlæren efter Pios Sproglære.
- 1 R. (Nissen). Samme Bog S. 9—44. Nogle Samtaler læste udenad. Jungs Grammatik benyttet.
- Fbkl. (Matthiessen). C. Michelsens Fransk for Begyndere.

Engelsk. (Hansen).

- VI. Hansen og Magnussens Engelsk Læsebog S. 1—19, 86—92, 207—221, 247—253. Kursorisk efter Dickens Sketches. Jespersens Grammatik.
- V. Hansen og Magnussens Læsebog for ældre Begyndere. Jespersens Grammatik.
- 4 R. Brekkes Læsebog for Mellemklasser S. 212—283. Hansens Udvalgte Digte med nogle Forbigaaelser. Genlæst Examenspensumet. Kursorisk efter Sommerfelts Nyeste engelske Forfattere og Dickens Sketches. Version hver anden Uge. Jespersens Grammatik.
- 3 R. Samme Læsebog S. 42—184. Samme Digtsamling S. 49—69. Lunds Stiløvelser S. 20—37. Een

Version om Ugen efter Hansen og Magnussens Opgaver.

- 2 R. Brekkes Læsebog for Begyndere S. 75—103. Sammes Læsebog for Mellemlklasser S. 1—26. Genlæst Pensumet fra 1 R. Lunds Stiløvelser S. 1—16.
- 1 R. Brekkes Læsebog for Begyndere S. 1—74.

Latin.

- VI. (Wørmer). Cicero pro Milone; Cato major (Kap. 15 forbigaaet); disputationes Tuscul. I Kap. 1—36. Tacitus (Thomsen og Bricka) S. 1—54. Virgils Æneide II. Horatses Breve II; Oderne I, 3, 22, 29, 32, II (undt. 5), III (undt. 6 og 11). Antikviteter og Litteraturhist. efter Thomsen og Rafn. Een Version om Ugen. Kursorisk er læst Justini historiae Philippicæ (Hartwigs Udg.) S. 25—54. Henrichsens Opg. til lat. Vers. S. 90—150.
- V. (Wiese). Cicero pro Milone. Livius VIII. Virgils Æneide II. Horatses Breve I. Antikviteter efter Kinchs Bog. Een Version om Ugen efter Henrichsens Opgaver. Kursorisk er læst Livius VII og Stykker af Henrichsen (6. Udgave).
- IV. (Wørmer). Caesar de bello Gall. V; Cicero pro Sexto Roscio. Sallusts Jugurtha Kap. 5—40 inkl. med Udeladelse af Kap. 17, 18, 19 og 31; Ovid (Blochs Udv.): Verdensaldrene, Deukalion, Europa, Pentheus, Ceres. Madvigs Grammatik. Een Skolestil og een Hjemmestil om Ugen efter Iversens Bog. Af og til mundtlig Stil efter samme Bog.

- III. (Wiese). Caesar de bello Gall. II, III og IV. Nogle Vers af Ovid og nogle Kapitler af Cicero ere læste, men opgives ikke til Aarsprøven. Madvigs Grammatik. To Hjemmestile og een Skolestil om Ugen efter Iversens Bog. Jævnlig mundtlig Stil efter samme Bog.
- II. (Wørmer). Vitæ aliquot imperatorum efter Cornelius Nepos ved Listov. Caesar de bello Gall. I, 1—29; II, 1—15. Af Madvigs Grammatik Formlæren og Kasuslæren. Een Skolestil og to Hjemmestile om Ugen efter Iversens Bog. Af og til mundtlig Stil.
- I. (Michelsen). Hauchs Lærebog i Latin, første Afdeling Stykke 1—139. I Slutningen af Skoleaaret skriftlige Øvelser.

Græsk.

- VI. (Hoff). Homers Odysse VI og IX. Stykker af Trøgders Antologi. Platons Apologi og Faidon Kap. 64—66. Plutarks Themistokles. Lukians Hanen. Genlæsning af forrige Aars Læsning. Sechers Litteraturhistorie og Kunsthistorie. Weilbachs Formlære. Hudes Ordføjningslære.
- V. (Rosing). Herodot V undtagen Kapp. 52—54 og 94—96 VI. Kapp. 1—21; 26—30; 33—50; 94—124 og 132—136. Homers Iliade VI, XVI, XVIII og XXII. Sechers Mytologi.
- IV. (Hansen), Hudes Elementarbog II S. 11—49. Homers Iliade I. Weilbachs Formlære.

Oldtidskundskab.

- VI m. (Hoff). Græsk Litteraturhistorie og Kunsthistorie efter Secher.
- V m. (Hansen). Oldtidens Kunsthistorie er gennemgaaet med Seemanns Kunsthistorische Bilderbogen som Grundlag.
- IV m. (Boesen). Skildringer af græsk Oldtidsliv gennem mundtlige og billedlige Fremstillinger af Udgravninger (Trojæ, Tiryns, Mykenæ, Olympia, Akropolis) og Oplæsning af nyere Digtning (Mariager, Hamerling).
- III m. (Hansen). Græsk Mytologi efter Secher med Forevisning af Billeder.

Religion.

- VI. (Krarup). Den kristelige Etik er gennemgaaet i Grundtræk.
- V. (Krarup). De religiøse Grundtanker i Heden-skabet, Jødedommen og Kristendommen ere udviklede gennem en historisk Fremstilling.
- IV. og 4 R. (Krarup). Apostlenes Gerninger er gennemgaaet, og Fortællinger tilføjede af Kirkens første Historie.
- III. (Michelsen) og 3 R. (Petersen). Assens mindre Bibelhistorie fra Jesu Lidelse til Bogens Slutning. Balslevs Katekismus: Sakramenterne.
- II. og 2 R. (Petersen). Assens mindre Bibelhistorie fra Afsnittet om det gamle Testamentes Bøger til Jesu Lidelse. Balslevs Katekismus: Troen og Fadervor.

- I. og 1 R. (Petersen). Assens mindre Bibelhistorie til Afsnittet om det gamle Testamentes Bøger. Balslevs Katekismus til Troen.
- Fblkl. (Michelsen). Balslevs Bibelhistorie. Nogle Salmer ere lærte udenad.

Historie.

- VI. (Rosing). Det hele Kursus genlæst efter Thriges Oldtidens og Nordens Historie, Blochs Lærebog for Realskoler og (for Tiden fra 1789—1870) Blochs større Lærebog i den nyeste Historie.
- V. (Rosing). Oldtidens Historie efter Thrige og Blochs større Lærebog i den nyeste Historie fra 1789—1870.
- IV. (Rosing). Thriges Nordens Historie.
- 4 R. (Petersen). Blochs Lærebog for Realskoler I og II.
- III. (Boesen). Blochs Lærebog for Realskoler fra Ludvig 14 til Bogens Slutning med Forbigaaelse af Nordens Historie.
- 3 R. (Rosing). Blochs Lærebog for Realskoler II: Verdenshistorien til 1815; Nordens Historie til den nyeste Tid.
- II. (Rosing). Blochs Lærebog: Middelalderen og den nyere Tid til Ludvig 14 med Forbigaaelse af Nordens Historie.
- 2 R. (Boesen). Blochs Lærebog for Realskoler: Middelalderen.
- I. (Boesen) og 1 R. (Petersen). Blochs Lærebog for Realskoler: Oldtiden.

Fbkl. (Boesen). Verdenshistorie efter Brickas fragmentariske Fremstilling (med nogle Forbigaaelser).

Geografi.

- IV. (Zoffmann) og 4 R. (Kiellerup). Granzows Geografi Nr. 2.
 III. og 3 R. (Kiellerup). Granzows Geografi: Amerika, Avstralien og Indledningen til Evropa (S. 1—56).
 II. og 2 R. (Petersen). Granzows Geografi: Storbritannien til Afrika.
 I. (Boesen) og 1 R. (Zoffmann). Granzows Geografi fra Danmark til Frankrig.
 Fbkl. (Lauritzen). Granzows Geografi Nr. 4.

Naturhistorie. (Zoffmann).

- Vm har lært at kende de vigtigste Mineralier og Bjergarter; dernæst er meddelt en Oversigt over den alm. Geognosi og Danmarks Geognosi.
 IV. og 4 R. Boas' Zoologi og Grønlunds Botanik.
 III. og 3 R. Boas' Zoologi: Orme, Bløddyr og Straaledyr. Grønlunds Botanik: Blomsterplanterne og de blomsterløse Planter.
 II. og 2 R. Boas' Zoologi: Mennesket og Leddyrene. Grønlunds Botanik: Første Afsnit.
 I. og 1 R. Boas' Zoologi: Hvirveldyrene.
 Fbkl. Berggrens Naturhistorie for de lavere Klasser: Hvirveldyrene.

Naturlære. (Ibsen).

- VIm. Det foreskrevne Pensum efter Ørsteds mekaniske Fysik, Jamins petit traité de physique og Jørgensens Astronomi.

- VI. Det foreskrevne Pensum efter Ellingers Fysik og Jørgensens Astromi.
- Vm. Efter Ørstedes mekaniske Fysik: Bevægelseslære; efter Jamins petit traité de physique: Varmelære og Gnidningselektricitet.
- Vs. Ellingers Lærebog i Fysik til Smeltning.
- IVm. og 4 R. Det foreskrevne Pensum efter Ellingers Fysik.
- III m. og 3 R, Ellingers Lærebog i Fysik til molekulære Kræfter.

Matematik.

- VI m. (Thaarup). J. Petersens analytiske Plangeometri I. Sammes Lærebøger i Trigonometri, Stereometri og Algebra. Projektionstegning. Tre Sæt Hjemmeopgaver om Ugen.
- Vm. (Lauritzen). J. Petersens Lærebøger i Algebra og Trigonometri. C. Juels Sterometri. Opgaver af J. Petersens Metoder og Theorier Kapitel I. Projektionstegning efter S. A. Christensen. Tre Sæt Hjemmeopgaver hver Uge.
- IV. (Thaarup) og 4 R. (Matthiessen). J. Petersens Lærebøger i Aritmetik og Geometri. Bokkenheusers Regnebog for de højere Klasser. 4 R. Hjemmeopgaver to Gange om Ugen, Opgaver paa Skolen een Gang om Ugen. IV. Een Hjemmeopgave til hver Time.
- III. (Lauritzen). J. Petersens Aritmetik II til Logaritmer. Sammes Geometri Kap. III, repeteret I—II. To Sæt Hjemmeopgaver om Ugen. Een Time om Ugen Opgaver paa Skolen.

- 3 R. (Matthiessen). J. Petersens Aritmetik II til Logaritmer. Sammes Aritmetik I repeteret. Sammes Geometri Kap. III, repeteret I—II. Bokkenheusers Regnebog for Mellemlklasser. Blandede Opgaver. Praktisk Indøvelse af Logaritmetabellens Brug. Een Time om Ugen Opgaver paa Skolen, een Gang hjemme.
- II. (Matthiessen). J. Petersens Aritmetik og Algebra I med nogle Forbigaaelser. Sammes Geometri Kap. I—II. Bokkenheusers Regnebog for Mellemlklasser. Een Gang om Ugen Hjemmeopgaver, een Gang om Ugen Skoleopgaver.
- 2 R. (Thaarup). Aritmetik, Geometri og Regnebog som II Klasse. Een Hjemmeopgave til hver Time.
- I. (Lauritzen). Bokkenheusers Regnebog for Mellemlklasser: Brøkgregning, Reguladetri med Brøk, Kursregning, Procentregning. Uden Brug af Bog: De 4 første Regningsarter med Bogstaver, Brøks Brøk, Polynomiers Division, Ligninger af første Grad med een ubekendt. Et Sæt Hjemmeopgaver om Ugen. Skoleopgaver ret ofte.
- 1 R. (Thaarup). Bokkenheusers Regnebog for Mellemlklasser § 5—6. Bogstavregning. De fire Regningsarter med hele og brudne Polynomier og Ligninger af første Grad med een ubekendt. Een Hjemmeopgave til hver Time.
- Fbkl. (Zoffmann). Bokkenheusers Regnebog for Mellemlklasser: Brøkgregning og Reguladetri med hele Tal og Brøk.

Tegning. (v. Schmidt-Phiseldeck.)

- 4 R. Tegning efter Klodser og Gibs; Arbejderne skyggede med Sortkridt.
- 3 R. Tegning efter Traadlegemer og Andersens Fortegningers anden Række.
- 2 R. Tegning dels efter første, dels efter anden Række af Andersens Fortegninger.
- II. I og 1 R. Tegning efter første Række af Andersens Fortegninger.

Skrivning.

- II. (Hansen) og 2 R. (Zoffmann). Latinsk Skrift er indøvet efter Christensens, gotisk Skrift efter Stremmes Skrivehæfter.
- I. (Hansen). og 1 R. (Petersen). Latinsk Skrift: indøves efter Christensens Skrivehæfter.
- Fbkl. (Maler Kamps). Latinsk Skrift: smaa Bogstaver, Øvelse i Sammenskrift, store Bogstaver.

Sang og Instrumentalmusik. (Jæhnigen).

I Sangundervisningen deltog 122 Disciple og 18 af Fbkl. Hver Time begyndte med Skalaer og tilhørende Akkorder, kromatisk Skala, Træffeøvelser, udenad efter Tavle og efter Sannes Træffeøvelser, eenstemmige for de lavere Klasser, tostemmige for de tre øverste; fremdeles Øvelser i at synge fra Bladet efter tostemmige Fædrelandssange. Af Sange ere lærte tyve firstemmige Sange a capella samt tredive Fædrelandssange og Konfirmationskantaten, tillige enkelte større Kor med firhændigt Piano (Akkom-

pagnementet udførtes af Elever). I Instrumentalundervisningen have tolv Elever deltaget, deraf elleve i Piano og een i Violinspil. Der er jævnlig givet Eleverne Lejlighed til Sammenspil.

Lørdagen d. 29. Maj inspiceredes Sang- og Musikundervisningen af Sanginspektøren.

Gymnastik og Svømning. (Christensen og Frederiksen.)

Alle Klasserne have Gymnastikundervisning i fire Timer om Ugen. To Disciple vare fritagne.

I Svømmetiden er der Svømning hver Dag, naar Vejret tillader det, og Disciplene blive dertil inddelte i Hold paa ti til tolv. I Sommeren 1896 svømmede 120 Disciple 200 Alen, 2 vare fritagne, 25 kunde ikke svømme, Resten svømmede mellem 10 og 100 Alen.

Riffelskydning. (De samme.)

I Riffelskydning deltog i Skoleaaret 1895—96 30 Disciple af VI og V Klasse. 15 skød paa 100 Alen, 29 paa 300 Alen, 16 paa 400 Alen. Skivens Inddeling er den, som bruges ved akademisk Skytteforening. Der skydes med Remingtonriffel. Resultatet paa de forskellige Afstande ses paa denne Tabel: Afstand.Skud.Træffere. Points.Sum af Træffere og Points.

100 Al.	475	622	632	1254
300 »	945	2426	2199	4625
400 »	570	492	442	934
<hr/>				
Ialt	1990	3540	3273	6813

Støjd. (Zoffmann).

I Undervisningen, der gaves fra 15 Oktober til 15. Marts deltog 65 Elever og skolesøgende Disciple af alle Skolens Klasser og 15 af Fbkl., delte i fire Hold. Hvert Hold undervistes to Timer og Ugen.

Fodbold og Kricketspil.

Meddelt af Klubbens Formand, Elev H. G. Jensen.

I Kricketspil deltog i Skoleaaret 1896—97: af VI 11, af V 17, af IV 18, af 4 R 5, af III 18, af 3 R 12, af II 16, af 2 R 10, af I 12, af 1 R 15, af Fbkl. 14, ialt 148.

Øvelserne, som ordnes af Disciplene selv, foretoges to Timer daglig (12—1 og 5—6) i Tiden fra April til Oktober. I Juni og Juli spillede ogsaa fra 8—9 om Eftm. Omtrent 20 Gymnastiktimer i hver af de fire nederste Klasser benyttedes til Kricketøvelser i Maj og September.

Med Herlufsholms Boldklub kæmpedes der paa Herlufsholm den 20de September 1896, hvor H. B. sejrede med 2 Points og 6 staaende Gærder, og i Sorø den 23. Maj 1897, hvor S. A. B. sejrede med 42 Points og en Halvleg.

Med de forhenværende Soranere af Københavns Boldklub fandt i dette Aar ingen Kamp Sted, grundet paa utilstrækkelig Tilslutning fra K. B. Side.

I Fodboldspillet deltog i dette Skoleaar af VI 11, af V 15, af IV 15, af 4 R. 3, af III 11, af 3 R 7, af II 13, af 2 R. 12, af I 11; af 1 R 3 og af Fbkl. 11, ialt 112.

Øvelserne, som ogsaa ordnes af Disciplene selv

foretoges fra Oktober til April, saavidt Vejrliget tillod. Øvelsestiden var den samme som for Kricketspil. Nogle Gymnastiktimer ere ogsaa anvendte.

Til afsluttende Prøver opgives :

VI.

Oldnordisk: Side 74—121 og 129—135 undt. Versene i Sagaen.

Engelsk: Hansen og Magnussens Læsebog Side 1—19, 29—92, 207—217 og 247—267.

Latin: Cicero pro lege Manilia, Cato maior (undt. Kap. 15), disputationes Tusculanæ I Kap. 1—14; Tacitus (Udvalget) Side 1—54; Virgils Æneide I; Horatses Breve II, Oderne I 3, 22, 29, 32, II (undt. 5) og III (undt. 6 og 11).

Græsk: Homers Iliade II (til 493), III (til 382), VI og XVI; Odysseen VI og IX. Tregders Antologi II 1—4, 7, 14—15, III 1—17, IV a 4, 7, 10—14, 16—18, 22—24, IV b 1; Herodot III (under 80—119) IV 126—142; Plutarks Themistokles; Xenophons Hellenica II; Platons Apologi, Faidon Kap 64—66; Lukians Hanen.

4 R.

Engelsk: Brekkes Læsebog for Mellemklasser Side 116—241; Hansens Digte Side 15—25, 33—38, 40—47, 49—58.

Tysk: Kaper og Petersens Læsebog for de højere Klasser Side 1—35, 314—339, 367—372, 387—395, 410—418.

Fransk: C. Michelsens Læsestykker Side 1—72, 113—122, 160—178.

IV.

Fransk: Michelsens Læsestykker Side 1—58, 112—160.

Latin: Caesar de bello Gallico V; Cicero pro Sexto Roscio Kap. 21—53; Ovids Deucalion, Pentheus, Ceres (til Vers 140).

Græsk: Hudes Elementarbog II 11—49; Homers Iliade I.

Biblioteket.

I Aaret 1896 er Seddelkatalogen forøget med 160 Numre. Antallet af Sedler er 24161.

Udlaan og dagligt Tilsyn besørger af Overlærer Michelsen.

Naturhistorisk Samling

er forøget med: Kranium af Hvalros; en Samling Søpunge og Krebsdyr fra Grønland (Gaver af H. og J. Andersen.)

Oldsagsamlingen

er forøget med: 67 Økser og Kiler af Flint og Grønsten, (ifølge testamentarisk Bestemmelse af afd. Prokurator Windfeld Hansen).

Den etnografiske Samling

er forøget med: En Bue og to Pile fra Paraguay (Gave af H. H. Holm); to Lamper af Ler fra Ægypten (Gave af H. S. Dahl).

Disse tre Samlinger bestyres af Adjunkt Zoffmann.

Fysisk Samling

er bleven forøget med: et Fotografiapparat, en Gnistmaler, en Strømregulator, seks røntgenske Rør,

seks Crooke's Rør, to Siemens Rør med forskelligt Vakuum, et Akkumulatorbatteri, en Glødelampe paa Stativ, en Lysskærm.

Samlingen bestyres af Overlærer Ibsen.

Discipelbiblioteket.

Følgende Bøger ere tilkomne:

Bauditz: Hjortholm. Ewald: Liden Kirsten. Etlar: Fanø Folk. Harraden: Skibe i Natten. Østergaard: Med Trækfuglene. Liisberg: Generalkaptejnen. Friis: Laila. Rider Haggard: Erik Ildøje. Do. Verdens Længsel. Do. Montezumas Datter. Historiske Kildeskrifter for sidste Halvaar 96 og første Halvaar 97.

Desuden ere følgende opslidte Bøger blevne erstattede med ny Eksemplarer:

Farrer: St. Winifred. Mark Twain: Skildringer 1—2. Do.: Huck Finns Hændelser. Mariager: Fra Hellas. Ingemann: Valdemar Sejer. Ewald: Johannes Falk. Do.: Valdemar Krones Ungdomshistorie. Dodt: Fredensborg. Bjørnson: Magnhild. Bergsøe: Hvem var han? Hauch: Guldmageren. Etlar: Fangen paa Kalø. Do.: Herverts Krønike. Verne: Mathias Sandorf. Do.: Mathias Sandorfs Hævn.

Overlærer Wørmer og Elev Horstmann have bestyret Samlingen.

Forskellige Meddelelser.

Ifølge ministeriel Skrivelse er Grundkapitalen for den særlige Stipendiefond vokset saa meget,

at der for Fremtiden kan uddeles 520 Kr. (hidtil 360 Kr.). Dette Beløb vil i Portioner fra 40 til 120 Kr. blive tillagt saadanne Disciple, som kunne ventes at ville blive Studenter og at komme til at studere under knappe Kaar. Pengene ville blive oplagte og udbetales til Stipendienyderen i hans første Studenteraar i tre Dele, første Trediedel umiddelbart efter, at han er bleven immatrikuleret. Er dette ikke sket senest ved den almindelige Immatrikulation, falde Pengene tilbage til Stipendiefonden.

Festligheder.

Søndagen før Jul: Bal. Fastelavnsmandag: Maskebal. I Marts: Koncert af Disciple. Den 8. April: Bal i Anledning af Hans Majestæt Kongens Fødselsdag.

Afgangs- og Aarsprøven.

Den skriftlige Del af Afgangsprøverne og IV Klasses Aarsprøve afholdes fra 10—15 Juni. Den skriftlige Prøve for Skolens andre Disciple afholdes fra d. 24.—26. Juni.

Den mundtlige Prøve foregaar saaledes:

Onsdag 23. Juni	Kl. 8 og 3. IV. Fransk.
Kl. 8 og 3. IV og 4 R.	» 8—10. III b. Latin.
Naturhistorie.	» 8—10. I b. Tysk.
Fredag 25. Juni.	» 3—5. III a. Latin.
Kl. 8. VI. Dansk.	» 3—5. I a. Tysk.
Lordag 26. Juni	» 4. 4 R. Historie.
Kl. 8. VI. Græsk.	Tirsdag 29. Juni.
Mandag 28. Juni.	Kl. 8. V a. Fransk.
Kl. 8. VI. Historie.	» 8—10. 3 R. Aritmetik.

- Kl. 8—10. II. Religion.
 » 8—10. 2 R. Geometri.
 » 8—11. 1 R. Fransk.
 » 3. V b. Fransk.
 » 4. IV og 4 R. Tysk.

Onsdag 30. Juni

- Kl. 8. IV. Tysk.
 » 8—10. IIIa. Geometri.
 » 8—11. 3 R. Naturlære.
 » 8—11. II. Geometri.
 » 8—10. 2 R. Engelsk.
 » 8—10. I a. Geografi.
 » 3—5. III b. Geometri.
 » 3—5. I b. Geografi.
 » 3—5. 1 R. Religion.

Torsdag 1. Juli.

- Kl. 8. VI s. Latin.
 » 8—11. 3 R. Geografi.
 » 8—11. II. Historie.
 » 8—10. 2 R. Fransk.
 » 8—10. I b. Matematik.
 » 8—11. 1 R. Engelsk.
 » 10—11. V m. Matematik.
 » 4. IV. Latin.

Fredag 2. Juli.

- Kl. 8. V b. Engelsk og
 Tysk.
 » 8. IV. Latin.
 » 8—10. III b. Fransk.

- Kl. 8—10. 2 R. Aritmetik.
 » 8—10. I a. Historie.
 » 8—11. 1 R. Geografi.
 » 3. V a. Engelsk og
 Tysk.

- » 3—5. III a. Fransk
 » 3 5. I b. Historie

Lordag 3. Juli.

- Kl. 8. VI. Fransk.
 » 8. V. Dansk.
 » 8. IV m. Naturlære.
 » 8—10. III a. Geografi.
 » 8—11. 2 R. Historie.
 » 8—11. II. Latin.
 » 3—5. III b. Geografi.
 » 4. VI. Tysk.

Mandag 5. Juli.

- Kl. 8. 4 R. Dansk.
 » 8—10. 2 R. Dansk.
 » 8—10. I b. Natur-
 historie.
 » 8—11. 1 R. Matematik
 » 12. 4 R. Fransk.
 » 3—6. II. Aritmetik.
 » 3—5. 2 R. Tysk.
 » 3—5. I a. Naturhist.
 » 3—6. 1 R. Dansk.

Tirsdag 6. Juli.

- Kl. 8. 4 R. og IV s. Mate-
 matik.

- Kl. 8—12. Vs. Græsk.
 » 8—10. III b. Naturhistorie.
 » 8—11. 3 R. Dansk.
 » 8—11. II. Geografi.
 » 2. 4 R. Engelsk.
 » 3—5. IIIa. Naturhist.

Onsdag 7. Juli.

- Kl. 8. VIm. Matematik.
 » 8—10. III a. Historie.
 » 8—11. 3 R. Fransk.
 » 8—11. II. Tysk.
 » 8—11. I a. Fransk.
 » 8—11. 1 R. Historie.
 » 3—5. III b. Historie.
 » 3—5. 2 R. Religion.
 » 3—5. I b. Fransk.

Torsdag 8 Juli.

- Kl. 8—12. V. Historie.
 » 8. IVm. Matematik.
 » 8 IVs. Græsk.
 » 8—11. 3 R. Naturhist.
 » 8—10. I b. Latin.
 » 3—5. 2 R. Geografi.
 » 3—5. I a. Latin.
 » 5. 4 R. Naturlære.

Fredag 9 Juli.

- Kl. 8. VI. Naturlære.
 » 8—11. IVs. Historie.

- Kl. 8—10. III b. Tysk.
 » 8—11. 3 R. Engelsk.
 » 8—11. 1 R. Naturhist.
 » 3. VIm. Naturlære.
 » 3. IVm. Historie.
 » 3—5. IIIa. Tysk.

Lordag 10. Juli.

- Kl. 8—11. Va. Latin.
 » 8—11 IIIs. Græsk.
 » 8—11. 3 R. Geometri.
 » 8—11. II. Naturhist.
 » 8—10. I a. Religion.
 » 8—11. 1 R. Tysk.
 » 3—6. Vb. Latin.
 » 3—4¹/₂. III m. Naturl.
 » 3—5. 2 R. Naturhist.
 » 3—5. I b. Religion.

Mandag 12. Juli.

- Kl. 8. VI. Engelsk.
 » 8—12. V. Naturlære.
 » 8. 4 R. Geografi.
 » 8—11. 3 R. Tysk.
 » 8—11. IIIa. Aritmetik.
 » 8—11 II. Fransk.
 » 9. IV. Geografi.
 » 3—6. IIIb. Aritmetik.
 » 3—5. 2 R. Historie.

Tirsdag 13. Juli Kl. 2 meddeles Udfaldet af Afgangs- og Aarsprøverne.

Onsdag 14 Juli Kl. 10¹/₄ Prøve over ny Disciple.

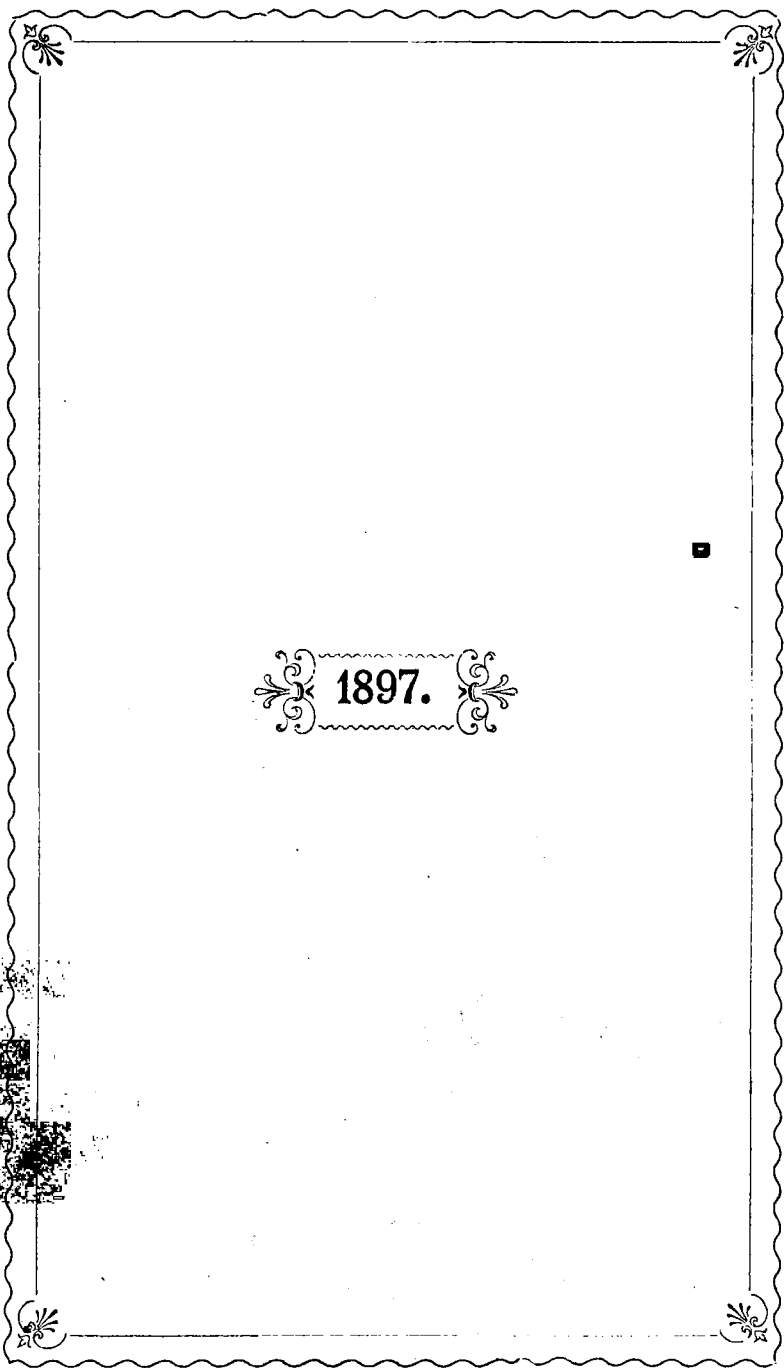
Torsdag 19. Avgust Kl. 10 samles Disciplene i Lovsangssalen.

Til at at overvære de mundtlige Prøver og Slutningsmødet indbydes herved paa Medlæreres og egne Vegne.

SORØ AKADEMIS LÆRDE SKOLE OG OPDRAGELSESANSTALT.

Den 12. Juni 1897.

HOFF.

1897.

■

